

T.C. MANAMA BÜYÜKELÇİLİĞİ

TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

BAHREYN ÜLKE RAPORU

1. Temel Bilgiler

Bahreyn, 1,5 milyon nüfusuyla ve 778 km² yüz ölçümüyle Körfez'in en küçük ülkesidir. Ancak, Orta Doğu ve Afrika standartları düşünüldüğünde oldukça zengindir ve tüketici talebi güçlüdür. Nüfusun 712,4 bini yani, %47,4'ü Bahreyn vatandaşı Araplardır. Kalan nüfusun büyük kısmı Hintli, Pakistanlı ve Bangladeşlilerden oluşmaktadır. Batılı göçmen çalışanlar da oranı daha az olmakla birlikte mevcuttur. Ülke nüfusunun %73,7'si Müslümanlardan, %9,3'ü Hristiyanlardan ve kalanı Hindu, Budist ve diğer dinlerin mensuplarından oluşmaktadır.

Ülkede 2000 civarında vatandaşımız yaşamaktadır. Başkent Manama'nın nüfusu 548 bindir. Nüfus artış hızının yüksek olması konut, tüketici ürünleri, teknoloji, finansal hizmetler, alt yapı gibi alanlarda artan talep anlamına gelmektedir. Ülkenin son dönemdeki bütçe sorunları sebebiyle çeşitli kemer sıkma ve bütçe gelirlerini artırma tedbirleri almak zorunda kalması talep artışını biraz frenleyecektir ancak orta vadede bütçe açıklarının da azaltılmasıyla talep yine de güçlü kalacaktır. Tüketim alışkanlıklarının Türkiye ile benzerlikleri Türk firmaları için önemli fırsatlar sunmaktadır. Türk ürünleri, özellikle gıda, giyim ve mobilya gibi alanlarda ilgi görmekte ve beğenilmektedir. Türkiye katma değeri daha yüksek, teknolojik ürünlerde de piyasada yeni yeni yer edinmeye başlamıştır. Türkiye, Bahreyn'lilerin en beğendiği turizm destinasyonlarından biridir.

Ülke, 1971 yılında İngiltere'den bağımsızlığını kazanmıştır. Ülkenin ilk Emiri İsa Bin Salman Al Halifa'dır. Şeyh İsa'nın 1999 yılında ölümünden sonra yerine oğlu Hamad Bin İsa Al Halifa geçmiştir. Şeyh Hamad, 2002 yılında ülkenin rejimini anayasal monarşi olarak değiştirmiş, Kral unvanı almış ve aşamalı bir siyasi reform ve serbestleşme sürecini başlatmıştır. 2002 yılında kurulan yeni sistem iki kamaralı bir parlamento sistemidir. Temsilciler meclisi 4 yılda bir seçimle gelmektedir. Şura Konseyi ise doğrudan Kral tarafından atanmaktadır ve güçleri daha fazladır. Temsilciler Meclisi kanun önerebilmekte fakat kanun çıkaramamaktadır. Diğer taraftan bütçede değişiklik yapma ve reddetme hakkına sahiptir.

Ülkenin resmi dili Arapça'dır. Ancak ülkenin yarısından fazlasını yabancılar oluşturmakta ve İngilizce çok yaygın olarak konuşulmaktadır. Hintli, Bangladeşli ve Pakistanlı nüfusun oranının çok yüksek olması sebebiyle Urduca, Hintçe ve Bangladeş dilleri de yaygın konuşulan diller arasındadır.

2. Temel Ekonomik Göstergeler

2.1. Milli Gelir

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
<i>GSYH (Cari milyon ABD Doları)</i>	32.235	35.474	37.652	38.467	34.729	39.104	41.057	42.867
<i>GSYH (Cari milyon Bahreyn Dinarı)</i>	12.120	13.338	14.157	14.464	13.058	14.703	15.437	16.118
<i>Kişi Başı GSYH (\$, Satın Alma Gücü Paritesiyle)</i>	44.834	47.486	49.392	52.234	50.567	53.128	55.15	57.039
<i>Reel GSYH % Değişim Oranı (sabit fiyatlarla)</i>	3,6	4,3	1,8	1,8	-4,9	2,2	4,1	3,1
<i>Tarım/GSYH</i>	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3		
<i>Sanayi/GSYH</i>	37,2	39,2	40,0	39,8	38,3	37,8		
<i>Hizmetler/GSYH</i>	62,4	60,5	59,8	59,9	61,4	62,0		
<i>Kaynak : Büyüme oranları gerçekleşmeleri Bahreyn Maliye ve Milli Ekonomi Bakanlığı, GSYH sektör payları Economist Intelligence Unit, diğerleri IMF World Economic Outlook Veri Tabanı. 2021-2023 rakamları IMF tahminidir.</i>								

Korona salgını başlamadan önce Bahreyn'in milli geliri 2019 yılı itibarıyla 38,5 milyar ABD dolarına varmıştı. 2018 yılında bu rakam 37,6 milyar dolar seviyesindeydi. Satın alma gücü paritesiyle kişi başına milli gelir 2019 yılında yaklaşık 52,2 bin ABD dolarına denk gelmekteydi. 2017 yılında %4,3 olarak gerçekleşen GSYH artışı 2018 yılında bütçe ve cari denge sorunları sebebiyle %1,8 seviyesinde gerçekleşmişti. 2019 yılında da reel GSYH büyüme oranı %1,8 oranında kalmıştı.

Bahreyn 2020 yılında korona virüs etkisiyle oluşan talep düşüşünden bütün ülkeler gibi olumsuz etkilenmiştir. İlaveten, petrol fiyatlarının çok düşmüş olması bütçe gelirlerinin %70'i petrol ve ürünleri ihracatından geldiği için ülkeyi olumsuz etkilemiştir. Bahreyn Bölgenin önemli turizm merkezlerindedir ve korona virüs salgını sebebiyle turizmde de çok ciddi gelir kayıpları yaşanmıştır. Ülkenin milli geliri 2020 yılında %4,9 oranında küçülmüştür. 2021 yılında korona salgının ülkede bir ölçüde kontrol altına alınması ve petrol fiyatlarının artması sebebiyle ekonomi toparlanmaya başlamış; milli gelir %2,2 oranında büyümüştür.

IMF'nin dünya ekonomisine ilişkin 2022 yılı büyüme oranı tahmini %4,4 ve 2023 yılı tahmini ise %3,8'dir. Yine IMF, Ortadoğu ve Orta Asya ülkeleri için 2022 büyüme tahminini %4,3 ve 2023 büyüme tahminini %3,6 olarak açıklamıştır. Bahreyn ekonomisinin 2022 büyüme oranını IMF %3,3 ve Dünya Bankası %3,5 olarak tahmin ederken Bahreyn Maliye ve Ulusal Ekonomi Bakanlığı ülkenin 2022 yılı GSYH büyümesine ilişkin tahminini %4,1 olarak açıklamıştır.

Özellikle son yıllarda ülke ekonomisi için olumlu gelişmeler gözlemlenmektedir. Alba (Alüminyum Bahreyn) şirketinin 6. Hattının açılmasıyla şirket dünyanın Çin dışındaki en büyük alüminyum ergitme tesisi haline gelmiştir; şirketin üretim kapasitesi %50 oranında artmıştır. Hattın devreye girmesiyle şirketin üretimi Bahreyn'in GSYH'sinin aşağı yukarı %12'sini oluşturmaktadır. Devlete ait BAPCO (Bahrain Petroleum Company) petrol rafinerisi için 4,2 milyar dolarlık bir modernizasyon programı uygulamaya konmuştur ve proje bitince BAPCO Orta Doğu'nun en rekabetçi rafinerilerinden biri haline gelecektir. 2023 yılında BAPCO'nun Sitra'daki rafinerisini Suudi Arabistan'ın doğusundaki Saudi Aramco tesisine bağlayacak yeni boru hattının tamamlanması ve BAPCO'nun modernizasyonu çalışmalarının bitmesi beklenmekte olup, bu BAPCO'nun işleme kapasitesini %40 artıracaktır (267.000 varil/gün'den 380,000 varil/gün'e). Bu durum GSYH artışını olumlu etkileyecektir. Halihazırda projenin %82,8'inin bittiği ve 2023 yılında projenin tamamlanmasının planlandığı açıklanmıştır. Bu çerçevede 2023 ve sonrası dönemde GSYH artış oranının daha üst bir platoya, %2,5-%3 seviyesine yerleşmesi beklenmektedir. Hükümet ayrıca Hidd Sanayi Bölgesinde 6 milyon tonluk bir LNG limanı kurmuştur; bunu bölgenin gaz ağına bağlamak istemektedir.

Korona salgını sebebiyle Bahreyn'in reel GSYH'si Bahreyn Maliye ve Milli Ekonomi Bakanlığı verilerine göre 2020 yılında %4,9 oranında daralmıştır. Petrol dışı sektörlerde küçülme 2020 yılında %6'yı bulmuştur. Petrol sektöründe ise %0,1 gibi çok küçük oranlı bir reel daralma gerçekleşmiştir. Ancak petrol fiyatları o sene çok düştüğünden bu sektörde nominal daralma %28,5'i bulmuştur. 2020 yılında reel olarak pozitif büyüme gösteren üç sektör %33,6 ile elektrik ve su sektörü, %1,6 ile devlet hizmetleri ile %1,4 ile finans sektörü olmuştur. Yıllık bazda en yüksek daralma -%43,5 ile otel ve restoranlar sektörü ile -%24,1 ile ulaştırma ve telekominükasyonda gözlemlenmiştir. Bu sektörleri -13,1 ile sosyal ve kişisel hizmetler, -%7,2 ile ticaret, -%6,9 ile emlak ve iş aktiviteleri, -%5,7 ile imalat sanayi ve -%0,9 ile inşaat sektörleri izlemiştir. Korona salgını etkisiyle enflasyon düşmüş, deflasyonist bir sürece girilmiştir. Ortalama tüketici enflasyonu 2020 yılında bir önceki yıla göre -%2,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde gıda enflasyonu %3,5 ile, taşımacılık sektörü enflasyonu %2,5 ile pozitifken, eğlence ve kültür sektöründe -%31,2, giyim ve ayakkabı sektöründe -%9,2, otel ve restoran sektöründe -%6,3 oranlarıyla deflasyon yaşanmıştır. Korona salgınına rağmen, 2020 yılında Bahreyn petrol dışı ihracatını bir önceki yıla göre %3,9 oranında artırarak 6,3 milyar dolara yükseltmiştir. Buna karşılık, petrol dışı ithalat %4,3 azalarak 12,7 milyar dolara gerilemiştir. Petrol dışı dış ticaret açığı 7,1 milyar dolardan 6,3 milyar dolara gerilemiştir.

Bahreyn ekonomisi 2021 yılının birinci çeyreğinde 2020 yılının ilk çeyreğine göre %2,8 oranında daraldıktan sonra, ikinci ve üçüncü çeyreklerinde bir önceki yılın aynı dönemlerine göre reel bazda sırasıyla %5,5 ve %2,1 oranlarında büyümüştür. GSYH, 2021 yılının 4. Çeyreğinde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %4,3 oranında büyümüştür.

2021 yılı genelinde milli gelir büyümesi bir önceki yıla göre %2,2 olarak gerçekleşmiştir; petrol dışı sektörler %2,8 oranında büyürken petrol sektörü %0,3 daralma ile aşağı yukarı aynı seviyede üretim gerçekleştirmiştir. Ekonominin toparlanmasında ulaştırma, haberleşme, otel ve restoranlar, finansal hizmetler sektörlerindeki büyüme etkili olmuştur. Diğer önemli faktörler ise dünya ekonomisinin de

toparlanmaya başlaması ve petrol fiyatları ile alüminyum fiyatlarının yükselmesidir. Ülkede 2021 yılının son çeyreğinde en yüksek oranlarda büyüyen sektörler %31,7 ile otel ve restoranlar sektörü ve %11,5 ile ulaştırma ve iletişim sektörleridir. Bu gelişme seyahatlerin yavaş yavaş normale dönmelerinin bir sonucudur.

2021 yılında bir önceki yıla göre sektörlerin büyüme oranları %7,6 ile oteller ve restoranlar, %6,4 ile ulaştırma ve iletişim, %6,0 ile finansal hizmetler, %3,3 ile emlak ve işletme faaliyetleri, %2,0 ile devlet hizmetleri, %1,2 ile ticaret, %0,8 ile inşaat ve %0,5 ile imalat sanayi olarak sıralanmaktadır.

Dış ticaret açığı 2021'de net bir iyileşme kaydetmiştir; açık 2020'de 4,52 milyar dolar iken 2021'de 1,59 milyar dolara düşmüştür. Bunun en büyük sebebi yerli ürünlerin üretiminin ve ihracatının artmasıdır. Bahreyn menşeli petrol dışı mal ihracatının toplam değeri 2021'de 10,7 milyar ABD Doları olmuştur; bu rakam yıllık %67,9'luk bir artışa işaret etmektedir. 2021'de petrol dışı mal ithalatı ise yıllık %11,7 artarak 14,2 milyar ABD dolarına ulaşmıştır.

2022 yılının ilk çeyreğinde Bahreyn ekonomisi bir önceki yılın aynı dönemine göre %5,5 reel büyüme göstermiştir. Büyüme, petrol dışı sektörlerin %7,8 oranında reel üretim artışından kaynaklanmıştır. Petrol sektörü üretimi ise Abu Saafah ve Bahreyn petrol sahalarındaki mevsimsel bakım çalışmaları sebebiyle %4,7 oranında küçülmüştür. Korona sonrası turizmin canlanmasıyla 2022 yılı ilk çeyreğinde geçen yılın aynı döneminde göre oteller ve restoranlar sektörü %26,6 oranında büyümüştür. Aynı dönemde ulaştırma ve iletişim sektörü %15,8, hükümet hizmetleri %6,2 ve imalat sanayi %5,3 ile güçlü büyüme gerçekleştirmiştir. Yine aynı dönemde finansal hizmetlerde %3,1, inşaat sektöründe %3 büyüme sağlanmıştır. 2022 yılının ilk çeyreğinde geçen yılın ilk çeyreğine göre Bahreyn'in petrol dışı ihracatı %62,6 ve petrol dışı ithalatı %3,9 oranında artmış, dış ticaret açığı %111,5 gibi çok yüksek bir oranda daralmıştır. Bahreyn'in cari hesabı 2021 ilk çeyreğinde 293 milyon dolar açık verirken 2022 ilk çeyreğinde 1,49 milyar dolar fazla vermiştir.

Bahreyn ekonomisi korona salgını tedbirlerinin azalması, turizmin canlanması, petrol fiyatlarının artışıyla toparlanma yoluna girmiştir. 2021 yılının Aralık ayında Suudi Arabistan Kamu Yatırım Fonu Bahreyn'deki projelere 5 milyar dolar yatıracığını açıklamıştır. Bu da Bahreyn ekonomisine ilişkin büyüme beklentilerini güçlendirmektedir. Bahreyn Maliye ve Milli Ekonomi Bakanlığı 2022 yılında milli gelirin %4,1, petrol dışı sektörlerin ise %5 büyüme gerçekleştireceğini öngörmektedir.

2022 yılının ilk çeyreğinde Bahreyn'li çalışan sayısı bir önceki çeyreğe göre %1,2 oranında artarak 147,579 kişiye ulaşmıştır; bunların 98,428'i özel sektörde, 49,151'i kamuda çalışmaktadır. Kamuda çalışan Bahreyn'lilerin ortalama maaşı çeyreklik bazda %0,1 azalarak 866 dinar (yaklaşık 2303 dolar); özel sektörde çalışan Bahreyn'lilerin ortalama maaşı ise çeyreklik bazda %2,9 artarak 779 dinar (yaklaşık 2072 dolar) seviyesinde gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, aynı dönemde yabancı çalışan sayısı %3,8 artışla 435,443 kişi olmuş; ortalama maaşları ise %0,4 artarak 264 BD (yaklaşık 702 dolar) seviyesine çıkmıştır.

Bahreyn'in ekonomiyi güçlendirmek, istihdamı artırmak ve mali istikrarı güvence altına almak amacıyla yönelik iddialı planı 1 Kasım 2021'de ana hatlarıyla açıklanmıştır. Planın ana hedefleri arasında stratejik projelere 30 milyar dolardan fazla yatırım, 2024 yılına kadar yılda 20.000 yeni Bahreyn'li istihdamı, yılda 10.000 Bahreyn'liyi eğitmek için yıllık programlar ve 2023 yılına kadar 2,5 milyar dolarlık doğrudan yabancı yatırım (DYY) çekmek yer almaktadır. Teklifin "ekonomik toparlanmayı hızlandırmayı" hedeflediği; ekonominin "uzun vadeli rekabet gücünü artırmayı ve Covid-19 sonrası

toparlanmayı desteklemeyi" amaçlayan Bahreyn'in en büyük ekonomik reform programlarından biri olduğu belirtilmiştir. Planın üzerine inşa edildiği beş ayak, i) yeni bir işgücü piyasası reform planı, ii) yabancı yatırımları desteklemeyi amaçlayan bir düzenleyici reform paketi, iii) stratejik bir proje planı ve Bahreyn genelinde yeni endüstriyel yatırım alanları oluşturma, iv) petrol ve gaz, turizm, lojistik, finans, hizmetler, telekomünikasyon, BT ve dijital ekonomi ve üretim için stratejiler içeren bir öncelikli sektörler planı, v) Bahreyn'in bütçesini 2024 yılına kadar dengelemek olarak açıklanmıştır.

Bahreyn hükümeti özel sektör yatırımlarını özendirerek tedbirler almaktadır. Hükümet ülkede özel yatırımları artırmak ve yerel enerji projelerini finansmanına destek olmak amacıyla Bahreyn Enerji Fonunu kurmuştur. Yabancı yatırımcılara 10 yıllık oturma izni imkânı getirilmiştir. Ayrıca yeni iflas yasası, açık veri yasası, siber güvenlik yasaları iş ortamını iyileştirmektedir.

GSYH'nin yaklaşık %60'ını başta finansal hizmetler, inşaat, eğitim ve turizm olmak üzere hizmet sektörleri oluşturmaktadır. Turistlerin çoğu Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkelerinden gelmektedir. Ülke Arap dünyasının gözde tatil mekânlarından. Ülkede işletilen 115 otel bulunmaktadır. Bahreyn'i ziyaret eden turist sayısı 2018 yılında 2017 yılına göre %25 artış göstermişti. Toplam turist sayısı 12 milyona ulaşmıştı; 2017 yılında bu rakam 9,7 milyondur. 2019 yılında ise ülkeye gelen turist sayısı %8,2 oranında düşerek 11,1 milyon seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmede Suudi Arabistan'ın serbestleşme politikalarının, sinema ve çeşitli eğlencelere izin verilmesinin etkili olduğu söylenmektedir. 2019 yılında ülkeye gelen turistlerin %72'i Suudi Arabistan vatandaşlarıdır. Onu %2,7 payıyla Kuveyt vatandaşları ve %2,4 payıyla İngiltere izlemektedir.

Suudi Arabistan'dan gelen turistlerin azalması Bahreyn'i diğer ülkelerden turist çekme çabalarına yönlendirmiştir. Bunun sonucu olarak 2019 yılında Rus turist sayısı %44, Alman turist sayısı %19, Avusturyalı turist sayısı %15 oranlarında artmıştır. Ülkeye gelen turistlerin ülkede kaldığı ortalama gece sayısı da 2015 yılında 2,26 geceyken 2018 yılında 2,9 geceye ve 2019 yılında 3,4 geceye çıkmıştır. Bahreyn ayrıca düğün turizmini ve sağlık turizmini geliştirme çalışmalarını da sürdürmektedir. Ülkenin turizmden elde ettiği gelir 2019 yılında 1,5 milyar dinardır (yaklaşık 4 milyar dolar). Ancak 2020 yılında korona virüs sebebiyle turizmin durma noktasına gelmesi turizm, otelcilik, lokantacılık sektörlerini çok olumsuz etkilemiştir. Bahreyn Sanayi, Ticaret ve Turizm Bakanı Mr. Zayed Alzayani Bahreyn turizm sektörünün 2020 yılında günlük ortalama 29 bin turist kaybı ve buna bağlı olarak toplam 1 milyar Bahreyn dinarı (yaklaşık 2,66 milyar dolar) gelir kaybı olduğunu, otellerin, mobilyalı dairelerin ve lokantaların yıllık gelirlerinin 2020 yılında 2019 yılına göre %39,5 oranında azaldığını açıklamıştır. 2021 yılında turizm gelirleri bir miktar toparlanarak 500 milyon BD'ye çıkmış olup 2022 yılında 1 milyar BD'ye ulaşması beklenmektedir (yaklaşık 2,66 milyar dolar).

Bahreyn havaalanı bölgesel bir temas noktası olarak işlev görmektedir. Yılda yaklaşık 4,4 milyon yolcu Bahreyn havaalanına gelmekteydi. Bahreyn'in havaalanı için yaptığı en büyük yatırım olan Havalimanı Modernizasyon Projesi 28 Ocak 2021 tarihinde tamamlanmış ve hizmete girmiştir. Havalimanını çok büyüyen, çok şık ve modern bir görüntüye kavuşturan 1,1 milyar dolar tutarındaki projeyi Arabtec-TAV konsorsiyumu gerçekleştirmiştir. Modernizasyonla havalimanı yıllık 14 milyon yolcu ve 130,000 uçuş kapasitesine ulaşmıştır. Havaalanında sunulan hizmetler yeme-içme alanlarından, VIP salonlarına, gümrüksüz satış mağazalarından Bahreyn Uzman Hastanesi (Bahrain Specialist Hospital) kliniğine, mini spor salonu ve SPA'ya ve Bahreyn Havaalanı Oteline kadar artırılmış ve çeşitlendirilmiştir. Havaalanında yer alan Bahreyn'li sanatçıların heykelleri, sanat galerileri ve arkeoloji galerisi ile Bahreyn'in kültürü ve tarihi yansıtılmıştır. Bahreyn Uluslararası Havaalanı, Skytrax 2022 Dünya Havaalanı Ödüllerinde (Skytrax 2022 World Airport Awards) dünyanın en iyi yeni havaalanı

seçilmiştir. Korona salgını sonrasında yeni havaalanının Bahreyn turizm ve ulaştırma sektörlerine çok olumlu katkılarının olması beklenmektedir.

Bahreyn 2022-2026 yıllarını kapsayan “Turizm 2.0 stratejisi”ni açıklamıştır. Strateji kapsamında ülkenin hedeflediği önemli turistik pazarların sayısı iki katından fazla artırılmaktadır. 2015'ten 2019'a kadar süren önceki strateji yedi pazara odaklanmıştı ve turizmin gayri safi yurtiçi hasılaya (GSYH) katkısının %7'ye çıkarmasını sağlamıştı; 2015 yılında turizm sektörünün GSYH'ya katkısı yüzde 4,6 idi. Yeni strateji çerçevesinde turizm sektörünün GSYH payını 2026'nın sonuna kadar yüzde 11,4'e, turist sayısının 14,1 milyona çıkarılması hedeflenmektedir. Yeni stratejinin ana direği, “Farkındalık, Cazibe, Erişim ve Konaklama” olarak belirlenmiştir. Yeni planın kilit unsurları arasında deniz kıyılarının ve deniz eğlence etkinliklerinin geliştirilmesi; iş, spor, eğlence, sağlık ve tarih turizmine ve medya ve film kullanımına özel odaklanma yer almaktadır. Bahreyn küresel toplantı ve sergi turizmi pazarının da pay almayı hedeflediği açıklamıştır. Halihazırda Sakhir'de geliştirilmekte olan yeni Bahreyn Uluslararası Sergi ve Kongre Merkezi 2022 yılının son çeyreğinde etkinliklere ev sahipliği yapmaya hazır hale gelecek, çok büyük bir alana sahip olacaktır ve Bahreyn'in uluslararası alanda lider bir iş etkinlikleri merkezi olarak konumunu güçlendirecektir.

Ülkede finans sektörü, özellikle İslami Finans alanında çok gelişmiş durumdadır. Ülke, Körfez Bölgesinin önemli finans merkezlerinden biridir. Orta Doğu'da en çok İslami Finans kuruluşuna sahip ülkedir ve dünyada Malezya'dan sonra ikinci sıradadır. İslami Finansman sektörünün düzenleme kuruluşlarının pek çoğu da Bahreyn'de bulunmaktadır (Accounting and Auditing Organisation for Islamic Financial Institutions, the International Islamic Financial Market, the Islamic International Rating Agency, the General Council for Islamic Banks and Institutions). Bu alanda Dubai Bahreyn'in bölgedeki en önemli rakibidir. Bahreyn'de 395 finansal kuruluş faaliyet göstermektedir ve sektörün ülke GSYH'sına katkısı %17,4'dür.

Finansal kuruluşların ülkede faaliyet gösterebilmeleri için Merkez Bankasından lisans almaları gerekmektedir. Bahreyn Merkez Bankası lisanslı finansal kuruluşların tam listesine Bankanın internet sayfasından ulaşılabilir : <https://www.cbb.gov.bh/licensing-directory/>

Ülkenin hizmet ihracatından elde ettiği gelir 2019 yılında 11,5 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir. Ülkenin hizmet ithalatı giderleri ise 2019 yılında 6,8 milyar dolar seviyesinde olup hizmet ticareti fazlası 4,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Sanayi, GSYH içindeki %40 payıyla ikinci sıradadır. Ülkede petrol rafinerisi, petro-kimya tesisleri ve alüminyum tesisleri bulunmaktadır. Devlete ait Petrokimya (BAPCO) ve alüminyum işleme (ALBA) tesisleri (%70 Mumtalakat Holding- %20 SABIC ortaklığı, %10'u halka açık) önemli sanayi kuruluşlarıdır. ALBA, 1971 yılında kurulmuştur ve 2019 yılı sonunda genişleme yatırımının tamamlanmasıyla dünyanın en büyük alüminyum ergitme tesisi haline gelmiştir (Çin dışında). Bahreyn'de alüminyum hammaddesi boksit madeni bulunmamaktadır. Hammadde büyük çoğunlukla Avustralya'dan alınmaktadır.

Ülkede ayrıca büyük kısmı Körfez ülkeleri sermayesi veya Bahreyn ile diğer Körfez ülkelerinin ortaklıkları olan doğrudan yabancı yatırımlar da bulunmaktadır; doğalgaz üretimi ve dağıtımı için kurulan BANAGAS, gemi bakım ve tamir şirketi (ASRY), alüminyum mamulleri tesisi (GARMCO-Gulf Alumium Rolling Mill Company), Midal Cables (elektrik kabloları ve konduktörleri- bir fabrikaları da Eskişehir'de bulunmaktadır), amonyum, üre ve metanol üreten Gulf Petrochemical Industries Co. (GPIC), demir-çelik üreten Foulath Holding ve demir pelet fabrikası gibi imalata dönük şirketler Suudi

Arabistan, Kuveyt ve Bahreyn ortaklıklarıyla kurulmuşlardır. Ayrıca ülkede kimya, plastik, paketleme sektörlerinde de büyük tesisler bulunmaktadır.

Ülkede tarıma elverişli toprakların çok düşük oranda olması sebebiyle tarımın GSYH payı binde 3 gibi çok düşük bir seviyededir; hurma, badem, incir, nar, domates, ıspanak gibi sınırlı çeşitlilikte bazı ürünler yetişmektedir.

Bahreyn Körfez ülkeleri içinde petrol üretimi ve petrol rezervleri en düşük olandır. Bu sebeple ekonomiyi çeşitlendirme çabalarına çok önem vermekte ve yabancı sermaye için elverişli bir iş ortamı oluşturmaya çalışmaktadır. Bahreyn'in uzun vadeli büyümesi petrol rezervlerine ve ekonomisini ne kadar çeşitlendirebildiğine bağlı olacaktır. Son dönemle bu alanda aşamalar kaydedilmiştir. 2002-2017 yılları arasında petrol dışı sektörlerin ortalama yıllık büyüme hızı %7,5 olarak gerçekleşmiş, ülkenin GSYH'sı reel olarak iki katından fazlasına yükselmiştir.

Haliç-el-Bahreyn bölgesinde yeni petrol ve doğal gaz rezervleri keşfedilmiştir. Bu keşif ülkenin tarihindeki en büyük petrol keşfidir. Bölgeden petrol çıkarma maliyetinin pek çok kaya gazı bölgesine göre daha düşük olacağı tespit edilmiştir. Sismik çalışmalar bölgede 81,5 milyar varil hafif petrol olduğunu göstermektedir. Gaz sahasının ise 10-20 trilyon fit küp gaz içerdiği, 5 trilyon fit küp'ten fazlasının çıkarılmasının beklendiği, üretim kapasitesinin günlük 1 milyar fit küp olacağı ve bunun da ülkenin talebini karşılamaya yeteceği belirtilmektedir. Söz konusu bölgelerin ekonomiye katkı sağlar hale gelmesinin 2023 yılını bulması beklenmektedir.

Bahreyn'de önümüzdeki senelerde altyapıya 32 milyar doları bulan yatırımlar yapılması planlanmaktadır. İlk aşamada yapımına başlanmış olan büyük projelerin toplam tutarı 8 milyar doları bulmaktadır. Bunların içinde Banagas'in genişleme projesi, Bahreyn LNG terminali projesi, Bapco petrol rafinerisinin genişletilmesi projesi, Bahreyn Uluslararası Havaalanı petrol depoları yer almaktadır. Petrol boru hattı ve Banagas genişleme projesi yakın zamanda tamamlanmış olup, LNG terminali ve petrol depolarının da tamamlanması beklenmektedir. Ülkede ayrıca, bilgi teknolojileri, sağlık, tıbbi cihazlar, inşaat, mühendislik, limanlar, profesyonel hizmetler ve yenilenebilir enerji alanlarında da gelişmeler sağlanmaktadır. Hükümet, denizi doldurarak ülke alanını %15 oranında genişletmeyi ve bu alanı ticari gelişme için kullanmayı planlamaktadır.

Bahreyn, önümüzdeki iki yıl içinde 64 yeni büyük projeye 1,3 milyar Bahreyn Dinarı (BD)'ndan (yaklaşık 3,5 milyar dolar) fazla harcama planlarını açıklamıştır. Planlanan projelerin neredeyse dörtte üçünün (782,39 milyon BD) Körfez İşbirliği Konseyi (GCC) desteğiyle finanse edilmesi tasarlanmaktadır; 2021'de ayrılan kaynak 391,8 milyon BD ve 2022'de ayrılacak kaynak 390,59 milyon BD olarak öngörülmüştür. Maliyetlerin geri kalanı ise her yıl 265 milyon BD'lik bir oranda Bahreyn'in ulusal gelirlerinden karşılanacaktır.

Sosyal konutlar, proje harcamalarının en büyük kısmını (% 27) oluştururken, bunu bayındırlık işleri ve yollar (%20), elektrik ve su ağları (%15), gençlik ve spor tesisleri (%6) ve eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler (%5) ve ulaşım altyapısı (%4) izleyecektir. Geri kalan %23'ini çeşitli projeler oluşturmaktadır.

Bahreyn İhale Kurulu, 2020 yılında toplam değeri 4,25 milyar ABD doları olan toplam 1.688 kamu ihalesi vermiştir. Petrol ve gaz sektörü toplam değerinin 1,59 milyar dolarını oluştururken, inşaat ve mühendislik sektörü 877,9 milyon dolarlık ihale almıştır.

Bahreyn İhale Kurulu verilerine göre, 2021'in ilk yarısında ise toplam 1,3 milyar BD'nin (3,5 milyar dolar) üzerinde devlet ihaleleri verilmiştir. Bu rakam 2020'nin ilk yarısındaki 820 milyon BD (2,2 milyar dolar) seviyesine göre %60'lık bir büyüme anlamına gelmektedir. İhaleler içinde en büyük payı

petrol sektöründeki projeler almıştır. Onu havacılık sektörü, inşaat sektörü ve mühendislik danışmanlık sektörü izlemiştir. İhalelerin büyük kısmında KİK (Körfez İşbirliği Konseyi) Kalkınma Fonu kullanılmaktadır. Fon, korona salgınına rağmen, Bahreyn’de finanse ettiği projeleri artırmaktadır. Fon kapsamında toplam 7,5 milyar dolar taahhüt edilmiş olup, ihale edilen tutar 6,01 milyar doları bulmuştur.

Bahreyn için en önemli projelerden biri Bahreyn metrosudur. Bahreyn’e ülke çapında bir metro ağı kurulması ilk olarak 2008 yılında Bakanlar Kurulu tarafından önerilmiş ve onaylanmış, ancak kısa bir süre sonra küresel mali kriz nedeniyle durdurulmuştu. Sonrasında 2019 sonunda proje tekrar gündeme alınmıştı. 2020 yılı Mart ayında, projenin bir sonraki aşamaya dönüşümünün mali, teknik ve hukuki yönlerini ele almak üzere Bahreyn Ulaştırma ve Telekomünikasyon Bakanlığı tarafından bir danışmanlık firmaları konsorsiyumu atanmıştı. 2020 yılında yapım için ihaleye çıkılması planlanırken korona salgınının ortaya çıkması sebebiyle ilerleme sağlanamamıştı. Bahreyn hükümeti, projenin ihale sürecini Kasım 2021 itibarıyla başlatmıştır.

Bahreyn Metrosu 109 kilometrelik demiryolu tabanlı bir kentsel ulaşım ağı geliştirme plandır ve birinci aşamasının maliyeti 1 milyar ile 2 milyar dolar arasında tahmin edilmektedir. Trafik yoğunluğunun hafifletilmesine yönelik olarak tasarlanan metro, kademeli olarak tamamlanacaktır. İlk aşama, tahmini uzunluğu 28,6 km olan iki hattan oluşan yükseltilmiş bir koridordan, 20 istasyon ve iki kavşaktan oluşacaktır. Projenin sahibi Bahreyn Ulaştırma ve Telekomünikasyon Bakanlığı’dır. Metro, tamamen otomatik, son teknolojiye sahip bir demiryolu ulaşım ağı olacaktır. Sürücüsüz GoA4 sistemi operasyonu, balangıçta yön başına saatte yaklaşık 5.000 yolcu kapasiteli olurken; her hat için saat başı, en yoğun saatte 23.000 yolcu kapasitesine genişletilebilir olacaktır. İşletmenin ilk birkaç yılında yolcu sayısının günde 200.000 civarında olması beklenmektedir ancak daha fazla yolcunun özel araçlarını kullanmaktan metro sistemine geçmesiyle yolcu sayısının artmasının beklendiği belirtilmiştir. Bakanlık ayrıca, projenin entegre bir kamu özel ortaklığı (PPP) olarak ihale edileceğini de açıklamıştır. Seçilen özel sektörden ortak, projeyi 35 yıllık bir sözleşme süresi ile Tasarla, Yap, Finanse Et, İşlet, Bakımını Yap, Devret esasına göre uygulayacaktır. Özel sektörden ortak, performans dayalı kesintiler ve teşviklerle birlikte kullanılabilirliğe dayalı ödemeleri üstlenirken, talep riski hükümet tarafından karşılanacaktır. Hükümet proje şirketine inşaat hibesi olarak önceden belirlenmiş bir miktar sağlayacaktır.

Bahreyn metrosunun ön yeterlilik ihalesi (Pre-Qualification Tender-Request for Qualification) Kasım 2021’de açılmıştır. İhaleye süresi içinde 11 firma teklif vermiş olup, Türk firmalarından başvuru olmamıştır. İhale süresi Temmuz ayı sonuna kadar uzatılmıştır. Halihazırda teklif vermiş olan 11 firmanın listesi Ticaret Müşavirliğimizden alınabilir. İhale ile ilgili olarak Bahreyn Kamu İhale Kurumu sayfasından detaylı bilgiler alınabilir:

[https://www.tenderboard.gov.bh/TenderDetails/?id=896/2021/BTB%20\(MTT/PQ/LTD/01/2021\)](https://www.tenderboard.gov.bh/TenderDetails/?id=896/2021/BTB%20(MTT/PQ/LTD/01/2021))

Bakanlık, projenin satın alınması için baş işlem danışmanı olarak KPMG, teknik danışman olarak Egis ve hukuk danışmanı olarak da DLA Piper’ı atamıştı. Proje ile ilgililenenlerin bahrainmetro@mtt.gov.bh e-posta adresinden iletişime geçebileceği bildirilmiştir.

Bahreyn’in ihalesine çıkmayı planladığı bir diğer önemli proje Suudi Arabistan ile Bahreyn’i birleştiren 25 km uzunluğundaki Kral Fahd Köprüsüne paralel olarak yapılması planlanan ve 4 milyar dolar civarı maliyeti olacağı tahmin edilen Kral Hamad Köprüsüydü. 2020 yılında korona sebebiyle proje ile ilgili herhangi bir adım atılmamış olup, projenin büyüklüğü ve Bahreyn bütçesinin koronadan

olumsuz etkilenmesi sebebiyle 2021 yılında da yapımına başlanamamıştır. Ancak projenin danışmanlık ihalesine yakın zamanda çıkılması hedeflenmektedir.

Özetle, korona salgını sebebiyle en büyük projeler ertelense de özellikle başlanmış işlere, alt yapı projelerine ve sosyal konut projelerine devam edilmektedir. Türk firmaları müteahhitlik sektöründeki imkanları değerlendirebilir; ayrıca inşaat malzemeleri ihracatı potansiyeli de sürmektedir. Türk firmaları müteahhitlik firmaları ihalelere girebilmek için Bahreyn İhale Kurumuna (Tender Board) ve diğer ihale veren Bakanlıklara ön yeterlilik başvurusunda bulunmalı, akredite olmalıdır.

Bahreyn'in ekonomisini çeşitlendirme ve alt yapı çabaları etkisini göstermiş, petrol ve doğal gaz sektörünün milli gelir içindeki payı yıllar içinde tedricen azalmıştır. 2000 yılında %43,6 olan petrol ve doğal gaz sektörünün payı 2022 yılında %16,2'ye gerilemiştir. Aynı dönemde, finans sektörünün payı %13,6'dan %17,4'e, imalat sanayinin payı yüzde %12,4'den %14,2'ye, inşaatın payı % 2'den %7,4'e, ulaşım-haberleşmenin payı % 4'ten % 6,7'ye yükselmiştir.

Bahreyn'in nüfusu 2015-2020 yılları arasında yıllık ortalama %4,3 oranında artmıştır. Bu oran 2008-2009 krizi öncesinde %8'lik artış oranıyla mukayese edilince daha düşük kalmaktadır; ancak yine de yüksek bir orandır ve Körfez Bölgesinin en yüksek nüfus artış oranıdır.

Bahreyn yönetimi Bahreynli nüfusta artan işsizliği gidermek üzere özel sektör istihdamını teşvik edici tedbirler almaktadır. Ancak, hem işverenler daha ucuz olduğundan göçmenleri tercih etmektedir; hem de Bahreynlilerin devlet sektöründe çalışmaya önem veren yerleşmiş kültürü özel sektörü cazip bulmamalarına sebep olmaktadır.

Ülkede toplam istihdam 769,6 bindir; %54 istihdam oranına denk gelmektedir. Toplam istihdamın sadece %26,5'ini Bahreynliler oluşturmaktadır. %73,5'i göçmen işçilerdir. İstihdam edilen Bahreyn vatandaşlarının %63,2'si özel sektörde çalışmaktadır. Bahreyn'de, kadınların iş gücüne katılımı Türkiye'den daha yüksek orandadır; Bahreyn kadınları çalışan Bahreyn vatandaşlarının %39,6'sını oluşturmaktadır. Özel sektörde kadınların payı %33,8 iken kamuda çalışan Bahreyn'li personelin %49,1'ini kadınlar oluşturmaktadır. İşsizlik oranı 2021 yılı sonu itibarıyla %3,9 olup 2022 yılında %3,8'e inmesi beklenmektedir.

Korona Salgını Tedbirleri

Korona salgını boyunca Bahreyn hükümeti özel sektöre çok büyük rakamlara ulaşan destekler vermiştir. Ekonomiye destek 4,5 milyar Bahreyn Dinarını (yaklaşık 12 milyar dolar; Bahreyn GSYH'sinin %32'si civarına denk geliyor) bulmuştur. Korona destekleri kapsamında özel sektördeki 100.000 Bahreyn vatandaşı çalışanın 2020 Nisan-Haziran arası üç ay boyunca maaşlarının tamamı devlet tarafından ödenmiştir. Sonrasında salgından en çok etkilenen sektörlerde çalışan 23.000 Bahreyn vatandaşı Temmuz–Aralık 2020 döneminde yüzde 50 ücret desteğinden yararlanmıştır. Salgının devam etmesiyle bu sektörlerde verilen destekler de 2021 Ağustos ayı sonuna kadar uzatılmıştır. Sonrasında ise Bahreyn salgını çok büyük ölçüde kontrol altına almıştır.

Devlet Nisan-Haziran 2020 döneminde bütün vatandaşların ve mükimlerin elektrik ve su faturalarını paraları (bir önceki yılın aynı dönemindeki faturayı geçmeyecek şekilde) ödemiştir. Temmuz-Eylül 2020 döneminde Bahreyn vatandaşlarının ikamet ettikleri birincil konutların elektrik ve su paraları devlet tarafından ödenmiştir. Tamkeen (Türkiye'deki KOSGEB benzeri KOBİ'leri destekleyen devlet kuruluşu) KOBİ'ler için çeşitli destek programları yapmıştır ve yapmaya da devam etmektedir. Salgın süreci boyunca kredi ertelemeleri yapılmış; ertelenen kredilerin toplam tutarı 13,3 milyar doları aşmıştır.

Salgın sebebiyle Bahreyn dış ticaretinde herhangi bir aksama yaşanmamıştır. Bahreyn Ulaştırma ve Haberleşme Bakanlığı Bahreyn'in uluslararası taşımacılığının en önemli limanı olan Khalifa Bin Salman Limanının (diğer limanlar Mina Salman, Sitra Rıhtımı, ASRY ve Bahreyn Ham Petrol Limanı) tam kapasite çalıştığını bildirmiştir. Tüketici ürünlerinin %99,5'ü ülkeye bu limandan gelmektedir.

Bahreyn'de aşılama süreci de başarılı şekilde sürmektedir. Herkese ücretsiz olarak uygulanan aşıda halihazırda ülke nüfusunun %97'sinden fazlası aşılanmıştır. Bunun sonucunda günlük vaka sayıları düşük seviyelere inmiştir. Nikkei Asia'nın Covid-19 İyileşme Endeksi, 121 ülkenin pandemiye yanıtını, üç kategoriye ayrılan dokuz faktöre göre değerlendirmekte olup, Endekste Bahreyn ilk sırada yer alarak dünyada koronaya en etkin yanıt veren ülke olarak seçilmiştir.

2.2. Kamu Maliyesi

Bahreyn'in ekonomisini çeşitlendirmedeki çabalarına ve bu alanda sağladığı başarılarla rağmen, hidrokarbon sektörlerinin gelirleri hala bütçe gelirlerinin %70'inden fazlasını oluşturmaktadır. Bu durum, ülkeyi petrol fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı hassas hale getirmektedir. Diğer taraftan ülkenin petrol rezervleri çok yüksek değildir. Günlük petrol üretimi yıllardır aşağı yukarı günde 200 bin varil gibi diğer Körfez Ülkelerine kıyasla oldukça düşük bir seviyededir. Bunun 47-48 bin varili ana adadan çıkarılırken, 150 bin varili Suudi Arabistan ile ortak Abu Safah petrol sahasından Bahreyn'in payına düşen miktardır.

Tablo 2: Kamu Maliyesi

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Genel Bütçe Gelirleri/GSYH (%)	17,5	18,1	21,8	23,8	17,4	22,5	21,1	19,8
Genel Bütçe Harcamaları/GSYH (%)	35,0	32,2	33,7	32,8	35,2	30,5	29,1	28,0
Genel Bütçe Dengesi/GSYH (%)	-17,4	-14,0	-11,9	-9,0	-17,9	-6,8	-8,0	-8,2
Kamu Borcu/GSYH (%)	81,3	88,1	95,0	102,1	129,7	123,3	125,6	128,7

Kaynak: IMF World Economic Outlook, 2021-2023 rakamları IMF tahmindir.

Bahreyn'in petrol rezervleri 1 milyar varile ulaşmıştır. Diğer taraftan, yeni keşiflerle, 81,5 milyar kaya petrolü ve 10-20 trilyon fit küp derin gaz rezervine ulaşılacaktır. Bu sahadan Bahreyn, günlük 200,000 varil petrol üretebilecektir (Ülkenin hali hazırdaki günlük üretiminin de aşağı yukarı 200,000 varil olduğu göz önünde bulundurulursa, bu durumun, mevcut kapasitenin ikiye katlanması anlamına geleceği görülmektedir). Bu arada Suudi Arabistan'ın Bahreyn ile ortak işlettiği Abu Safa petrol sahasında Bahreyn'e verdiği payı %75 oranında artırma planları da bulunmakta olup, bu, ortalama 70 \$/varil hesabıyla Bahreyn'in gelirlerinde yaklaşık 1,5 milyar dolar artış anlamına gelebilecektir.

2019 yılında ülkenin genel bütçe gelirleri GSYH'sının %23,8'i kadar ve genel bütçe harcamaları GSYH'sının %32,8'i kadardı. Petrol fiyatlarının düştüğü 2016 ve 2017 yıllarında ülke, sırasıyla, GSYH'sının %17,4 ve %14 oranlarında bütçe açıkları vermişti. 2018 yılında petrol fiyatlarındaki artışın da etkisiyle bütçe açığının GSYH'ya oranı %11,9 civarında gerçekleşmişti. Alınan tasarruf tedbirleriyle 2019 yılında bu oran %9'a gerilemiştir. 2020 yılında Bahreyn hükümetinin bütçe açığı/GSYH hedefi %3,9'du. Ancak korona krizinin etkilerini azaltmak üzere alınan tedbirler bütçeye önemli yük getirmiştir. Bütçe açığı 2020 yılında GSYH'nın %17,9'una ulaşmıştır. 2021 yılında korona salgınının getirdiği yükün hafiflemesi ve alınan bütçe tedbirlerinin etkisiyle bütçe açığı GSYH oranı %6,8'e gerilemiştir.

Ülkede hidrokarbon sektörleri dışında kurumlar vergisi bulunmamaktadır. Ayrıca gelir vergisi de bulunmamaktadır. Sadece Haziran 2007'den beri yabancı çalışanların ücretlerinin %1'i Sosyal

Güvenlik Kurumuna çalışan payı olarak yatırılmakta, %3'ü kadar da işveren katkıda bulunmaktadır. Bahreyn vatandaşı çalışanlar içinse Sosyal Güvenlik Kurumuna %12 işveren, %7 çalışan katkı payı yatırılmaktadır. Ayrıca, kiralar üzerinden %10 belediye vergisi alınmakta; otel ücretleri üzerinden de %5 vergi alınmaktadır. KDV, 1 Ocak 2019'dan itibaren geçerli olmuştur ve oranı başlangıçta %5 olarak belirlenmişti. Böylece, Bahreyn KDV uygulamasına geçen 3. Körfez ülkesi olmuştur (Suudi Arabistan ve BAE'den sonra). 2016 yılı Ocak ayında benzin üzerindeki devlet subvansiyonları azaltılmış ve yabancılar için elektrik ve su fiyatları artırılmıştır. O tarihten bu yana elektrik ve su fiyatlarına birkaç artış daha gelmiştir. Özellikle yabancı çalışanların kullandığı elektrik ve su epey pahalı hale gelmiştir. Artan şikayetler üzerine 2020 Ocak ayında elektrik-su üzerindeki KDV kaldırılmıştır. Korona salgını sonucunda artan bütçe açıklarını azaltmak üzere Bahreyn KDV'yi 1 Ocak 2022 tarihinden başlamak üzere mevcut %5 seviyesinden %10'a çıkarmıştır.

Kamu borç stokunun GSYH'ya oranı 2008 yılında sadece %13 seviyesindeyken her yıl artarak 2019 yılında %102,1 seviyesine çıkmıştır. Korona virüs krizinin etkisiyle borç yükü daha da ağırlaşmıştır, 2020 yılında GSYH'nın %129,7'sine ulaşmıştır. 2021 yılında bu oranın biraz gerileyerek %123,3 olarak gerçekleştiği tahmin edilmektedir.

Suudi Arabistan, BAE ve Kuveyt, 2018 yılında Bahreyn'in borç krizi yaşamamasını önlemek üzere beş yıla yayılmış (2018-2022) 10 milyar dolarlık bir yardım paketi hazırlamıştı. Yardımın 2 milyar dolarlık kısmı 2018 yılında, bir diğer 2 milyar dolarlık kısmı 2019 yılında ödenmiştir. Uluslararası kuruluşlar yaptıkları tahminlerde Bahreyn'in korona krizi sebebiyle yaşadığı finansal zorluklar karşısında da Bölge ülkelerinin yine destek vereceğini tahmin etmekte, Bahreyn için ciddi bir mali veya parasal kriz, kur şoku vs. öngörmemektedir.

Bahreyn hükümeti 2018 Ekim ayında Mali Denge Programı açıklamış olup, program çerçevesinde önümüzdeki yıllarda her yıl bütçe açığının 800 milyon dolar (yaklaşık 2,1 milyar dolar) düşürülmesi ve 2022 yılında denk bütçeye ulaşılması hedeflenmekteydi. Program devletin operasyonel giderlerinin azaltılmasını, devlet görevlileri için gönüllü emeklilik programlarını, Elektrik ve Su Kurumunun gelir ve giderlerinin dengelenmesini (destekler azaltılarak), sosyal desteklerin en çok ihtiyacı olanlara yöneltilmesini, devlet harcamalarında verimliliğin iyileştirilmesini, bürokrasinin azaltılmasını ve petrol dışı gelirlerin artırılmasını içermektedir. Korona krizi öncesinde tasarruf tedbirleri etkisini göstermeye başlamıştı.

Bütçe, Bahreyn'in dört yıllık (2019-2022) Mali Denge Programının dört yıl sonunda denk bütçeye ulaşma hedefi çerçevesinde hazırlanmıştı. Tasarruf tedbirlerinin temel sağlık, eğitim, sosyal ve konut hizmetlerini etkilemeyeceği açıklanmıştı. 2019 yılında hedefler birçok alanda fazlasıyla tutturulmuş, petrol dışı bütçe gelirleri %63 oranında artmış (temelde KDV konması sebebiyle) toplam bütçe açığı %24 oranında azalmıştı. 2019 yılında başarılı bir performansla birincil açık %85 oranında azaltılarak hedefin de altına, 41 milyon BHD'ye indirilmişti. Ancak 2020 yılının Mart ayında Bahreyn'e ulaşan korona salgınının yol açtığı kriz mali dengeleri alt üst etmiştir. Bahreyn hükümeti, korona salgını sonrası Ekim 2021'de Mali Denge Programını güncelleyip genişleterek, bütçe dengesine ulaşmak için hedef tarihini 2022'den 2024'e değiştirmiştir.

Diğer taraftan, 2021 yılında bütçe göstergeleri iyileşmeye başlamıştır. 2021'in ilk yarısında, net kamu gelirleri yıllık bazda yüzde 23 artmıştır. Bunun başlıca sebebi, yüksek petrol fiyatlarının bir sonucu olarak petrol gelirlerindeki yüzde 33'lük artış ve petrol dışı gelirlerdeki yıllık yüzde 4'lük artış olmuştur. Kamu harcamaları yıllık bazda %4 azalmış, bunların sonucu olarak bütçe açığı 2021 yılının ilk yarısında %35 oranında küçülmüştür.

2.3. Parasal Göstergeler

Bahreyn dinarı, parasal istikrarı sağlama amacıyla 1980 yılından beri ABD dolarına sabitlenmiştir (1 dolar=0.376 dinar). Bahreyn Merkez Bankası, ABD Merkez Bankası FED'in faiz artış ve azalışlarını birebir takip etmekte ve uygulamaktadır. Bu hareketler, Merkez Bankasının sabitleme konusundaki ciddiyetinin bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Döviz Kuru (BD/dolar, dönem sonu)	0,376	0,376	0,376	0,376	0,376	0,376	0,376
Döviz Kuru (BD/avro, dönem sonu)	0,42	0,42	0,44	0,42	0,42	0,44	0,43
Kredi faiz oranı (ortalama, %)	5,2	5,3	6,2	4,9	4,5	3,8	3,9
Mevduat faiz oranı (ortalama, %)	1,3	1,6	2,4	1,8	2,4	2,6	
Para Piyasası Faiz Oranı (ortalama, %)	0,7	1,3	2,3	1,8	0,5	0,3	0,3
Tüketici Fiyat Endeksi (% değişim, dönem sonu)	2,3	1,3	2,0	1,0	-2,3	1,0	2,5
Toplam Rezervler (milyon ABD doları)	2.177	2.349	1.868	3.401	1.530	1.454	1.672

Kaynak : Bahreyn Maliye ve Ulusal Ekonomi Bakanlığı ve Economist Intelligence Unit

Bahreyn dinarının dolara sabitlenmiş olması özellikle 2014 yılından beri düşmekte olan petrol fiyatları karşısında ülkenin ihracatının değerini olumsuz etkilemiştir. 2018 yılında rezervler 1,9 milyar dolar gibi çok düşük seviyelere gerilemiştir; ancak hükümet, ekonomik istikrara olan katkısı sebebiyle sabit kuru azimle savunmaya devam etmiştir. 2019 yılında rezervler biraz artarak 3,4 milyar dolar civarına yükselmiştir. Ancak 2020 yılında korona krizinin etkisiyle rezervler tekrar düşüşe geçmiştir.

Ülkede tüketici enflasyonu 2017 yılında %1,3 ile çok düşük bir seviyede idi. 2018 yılında tütün ürünlerine, enerji içeceklerine ve meşrubatlara konan özel tüketim vergilerinin ve artan petrol fiyatlarının etkisiyle bu oran %2'ye çıkmıştır. 2019 yılında KDV uygulamasının başlamasıyla enflasyonun biraz daha yükselmesi beklenmekteydi; ancak bu tür bir yükseliş gerçekleşmemiş olup 2019 yılında enflasyon %1 seviyesinde kalmıştır. 2020 yılında korona virüsün sebep olduğu ciddi talep düşüşlerinin etkisiyle, hükümetin genişletici mali politikalarına rağmen, sene sonu tüketici enflasyonu -%2,3 olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılında deflasyon süreci durmuş; tüketici enflasyonu %1 ile düşük bir pozitif seviyede gerçekleşmiştir. 2022 yılının ilk çeyreğinde ise dünya çapında tarım, sanayi hammaddeleri ve enerji fiyatlarındaki artışların etkisiyle tüketici fiyat endeksi %3,4 oranında artmıştır.

2.4. Yatırım Ortamı

Bahreyn'de iyi işleyen bir hukuk sistemi ve serbest bir ekonomik ortam mevcuttur. Heritage Foundation tarafından her yıl yayımlanan "Ekonomik Özgürlük Endeksi"nin 2022 raporuna göre Bahreyn, 177 ülke arasında en özgür 77. ekonomi olarak belirtilmiştir (Türkiye 107. sırada). Bahreyn bu performansı ile MENA ülkeleri arasında dördüncü sırada yer almıştır. Endeks ülkeleri dört geniş kategoride değerlendirilmektedir: hukukun üstünlüğü (mülkiyet hakları, yönetimin dürüstlüğü, yargı etkinliği); devletin büyüklüğü (hükümet harcamaları, vergi yükü, mali sağlık); düzenleyici etkinlik (iş özgürlüğü, çalışma özgürlüğü, parasal özgürlük) ve açık piyasalar (ticaret özgürlüğü, yatırım özgürlüğü, mali özgürlük). Bahreyn yatırım özgürlüğünde, finansal özgürlükte ve ticaret özgürlüğünde Bölgenin en iyisi konumundadır.

Dünya Bankasının 190 ülke için hazırladığı "Doing Business 2020", İş Ortamı endeksinde Bahreyn geçen yılın raporuna göre 19 sıra ilerleyerek 43. sırada yer almıştır (Türkiye 33. sırada). Bahreyn, 10 alanda iş yapma kolaylığını en çok iyileştiren ilk 20 ülke arasında yer almaktadır. Bu kriterler, şirket kurma kolaylığı, mülk kaydı, krediye ulaşım, azınlık hissesi sahibi yatırımcıların

korunması, uluslararası ticaret, finansal iflas durumların çözümlerinde idari ve hukuki mekanizmaları içermektedir.

Bahreyn, Küresel Fırsat Endeksi 2022 (Global Opportunity Index 2022)'nin İş Algısı Göstergesinde (Business Perception Indicator) Arap ülkeleri arasında birinci sırada ve küresel olarak ise 39. sırada yer almıştır. Milken Enstitüsü tarafından yayımlanan endeks ülkelerin yabancı yatırımcılar açısından cazibesini, ekonomik, finansal, kurumsal ve düzenlemeler yönüyle incelemektedir. Bahreyn endekste 126 ülke içinde 45 sırada yer almış olup KİK ülkeleri arasında 2. sıradadır.

Ülkede E-devlet imkânları gelişmiş durumdadır. E-Devlet Anketi 2020'de Bahreyn'in E-Devlet Kalkınma Endeksi (EGDI) puanı, %1,2 artış göstermiştir. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı tarafından yayımlanan endeks, ulusal kurumların kamu hizmetlerini sunmak için bilgi ve iletişim teknolojilerini (ICT) kullanma kapasitelerini ölçmektedir. Bahreyn sıralamada küresel olarak 193 ülke arasında 38'inci ve KİK ve Arap dünyasında 2. sırada yer almaktadır. Böylelikle, "Çok yüksek EGDİ" derecelendirme sınıfında bulunmaktadır. Endeksin insan kaynaklarının ICT kullanma yeteneğini ölçen "Beşeri Sermaye Endeksi"nde de Bahreyn % 6,8 artış kaydetmiştir. Rapor, Bahreyn'in ulusal öneri ve şikâyet sistemi "Tawasul"u başarılı örnek olay olarak değerlendirmekte ve etkili bir küresel model olduğunu belirtmektedir. Raporda her yıl sisteme yapılan binlerce başvurudan %94'ünden fazlasının sistem aracılığıyla cevaplandırıldığı belirtilmiştir.

Birleşmiş Milletler İnsanı Gelişmişlik Endeksinde (Human Development Index) Bahreyn, Arap dünyasında en yüksek iyileşmelerden birini kaydetmiştir. Her yıl hazırlanan ve sağlık, eğitim, gelir ve cinsiyet gelişimini ölçen BM raporunun 2020 sayısına göre, Bahreyn 189 ülke içinde 42. sırada yer almıştır. Endekste Türkiye 54. sıradadır. Bahreyn, endekste ortalama gelir, eğitim ve sağlık ölçütlerine göre endeksin 'çok yüksek insani gelişme' kategorisindeki konumunu korumuştur. Bahreyn, 2018 İnsani Gelişme Endeksi'nde (İGE) 189 ülke arasında küresel olarak 45. sırada yer almaktaydı. Raporun 30. baskısı, "Bir Sonraki Sınır: İnsani Gelişme ve Antropocene", insani gelişmişlik endeksine iki parametre daha eklemiştir: karbondioksit emisyonları ve malzeme ayak izi. Raporda ayrıca bütün ülkeler için bu iki parametre çerçevesinde, kalkınırken çevrenin ne kadar tahrip edildiğine göre endeksi uyarlayan "küresel baskılar ayarlanmış insani gelişmişlik endeksi" de hesaplanmıştır. Bu uyarlama yapılmış endekste Bahreyn 84. sırada ve Türkiye 44. Sırada yer almıştır.

Bahreyn, ikinci yıl üst üste "Arap dünyasının en mutlu ülkesi" konumunu korumuştur. BM Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağı tarafından yayımlanan Dünya Mutluluk Raporu 2022' de (World Happiness Report 2022) Bahreyn 146 ülke arasında bir basamak yükselerek 21. sıraya çıkmıştır (Türkiye 112. sırada).

Bahreyn, IMD Rekabet Merkezi tarafından her yıl yayımlanan Dünya Rekabetçilik Yıllığı 2022'de bu yıl ilk kez değerlendirmeye girmiştir. Rapor, ülkeleri büyüme ve refah elde etmek için kaynaklarını yönetmedeki etkinlikleri açısından değerlendirmekte ve sıralamaktadır. Genel sıralamada Bahreyn 63 ülke arasında 30 sırada yer alırken, yedi göstergede küresel olarak 1. sırada yer almıştır. Bunlar arasında enflasyon, kurumlar vergisi ve cinayetler yer almaktadır. Ayrıca, Bahreyn 56 göstergede küresel olarak ilk 10'da yer almıştır. Rapora göre, Bahreyn yöneticilerin verimlilik endeksinde dünyada dördüncü ve işgücü becerisinde küresel olarak beşinci sırada yer almıştır. Bahreyn ayrıca finansal beceriler, kalifiye mühendisler ve uluslararası uzmanlık ile ilgili göstergelerde küresel olarak yedinci ve yabancı işçilerin yüksek becerilerinde küresel olarak sekizinci sırada yer almıştır; bu, insan kaynaklarına verilen büyük önemi ve ülkedeki işgücünün yüksek mesleki becerilerini doğrulamaktadır.

Bahreyn, 79 lokasyondan oluşan küresel bir araştırmada dünyadaki en uygun maliyetli dağıtım merkezleri arasında sayılmıştır. Bahreyn'in ana limanı olan Khalifa Bin Salman Limanı'nın yanı sıra Bahreyn Lojistik Bölgesi ve Bahreyn Uluslararası Yatırım Parkı'na da ev sahipliği yapan Hidd bölgesi, DYY Araştırma'nın (Financial Times'ın doğrudan yatırımlar alanında uzmanlaşmış bölümü) 'nakliye ve depolama maliyet etkinliği' kategorisinde küresel olarak birinci sırada yer almıştır. Söz konusu araştırma şirketinin "Transport and Warehousing Locations of the Future 2020/21 (Geleceğin Nakliye ve Depolama Merkezleri 2020/21)" yayınında, verilerin 79 ülke/bölge için beş kategori altında

toplandığı belirtilmektedir : ekonomik potansiyel, iş dostu olma, maliyet etkinliği, insan sermayesi ve yaşam tarzı, bağlantılılık. 'Maliyet etkinliğini' ölçmek için, inşaat izinlerinin maliyeti, yakıt fiyatları, elektrik fiyatları ve diğerlerinin yanı sıra vergi oranları gibi bir dizi veri incelenmektedir.

Agility Gelişen Piyasalar Lojistik Endeksi 2022'de (Agility Emerging Markets Logistics Index 2022) Bahreyn lojistik sektörü 15. sırada yer almıştır. Endeks, 50 Gelişen ülkenin lojistik sektörünü karşılaştırmalı, bağlantılılık ve fırsatlar boyutlarında değerlendirmektedir. Bahreyn en büyük ilerlemeyi, iş ortamı dostu eko-sistemi sebebiyle "İş Temelleri Göstergesi"nde (Business Fundamentals Indicator) sağlamıştır.

Bahreyn'in geleneksel olarak Asya-Pasifik bölgesinin hâkim olduğu bir sektördeki güçlü performansı, Covid-19 salgını sebebiyle küresel tedarik zincirinde bozulmalar yaşandığı bir dönemde gerçekleşmiştir. Bahreyn "ekonomik potansiyel" kategorisinde de ilk 10'da yer almıştır. KPMG İş Yapma Maliyeti Raporu 2019'a göre Bahreyn, Bölge ülkelerine kıyasla yüzde 43'e varan operasyonel maliyet tasarrufu ve yaşam maliyetlerinde %33 tasarrufun yanı sıra sıfır kurumlar ve gelir vergisi ile de ön plana çıkmaktadır.

Bahreyn Gümrük İdaresi Ekim 2021'de yeni bir hibrit hava-deniz lojistik hizmeti uygulamasını hayata geçirmiştir. Bahreyn Küresel Deniz-Hava Lojistik Merkezi (Global Sea to Air Logistics Hub) Bölgedeki en verimli multimodal deniz- hava aktarma merkezini kurarak, Krallığın hem Avrupa ve Asya pazarları arasındaki stratejik konumundan hem de Bölgesel hedef pazarlara yakınlığından yararlanmaktadır. Merkez, Bahreyn Uluslararası Havalimanı'ndan Khalifa Bin Salman Limanı'na veya tersi yönde transit geçen mallar için iki saatin biraz altında bir uçtan uca teslim süresi elde etmek için modern gümrükleme prosedürlerine, optimize edilmiş lojistik usullerine ve tam dijitalleştirmeye dayanmaktadır. Bahreyn Gümrük hizmetlerinin zaten bölgenin en hızlısı olduğuna dikkat çekilmiştir. Yeni sistem lojistik mesafesini yüzde 50 ve Avrupa'dan Doğu Asya'ya maliyeti yüzde 40 azaltacak; Akdeniz'den geçen ana Rotterdam Limanı, Süveyş Kanalı, su kanalları ve Doğu Asya'ya ulaşan Hint Okyanusu'nu kullanan şirketlere Avrupa ile ticaret prosedürlerini kolaylaştıracaktır.

Mart 2022'de Türkiye ile Bahreyn arasında gerçekleştirilen Karma Ekonomik Komisyon görüşmeleri sırasında Bahreyn hükümeti Küresel Deniz-Hava Lojistik Merkezi (Global Sea to Air Logistic Hub) girişiminde Türkiye'ye ortak statüsü vermiştir. Bu çerçevede Türk firmaları "Güvenilir Nakliyeciler Pasaportu" (Trusted Shipper Passport) almak için başvurabilirler.

Bahreyn küçük bir ülke olmakla beraber Körfez Bölgesi'nin en büyük ekonomisi Suudi Arabistan'a yakınlığı, serbest iş ortamı, düşük operasyon maliyetleri, göreceli düşük kiralari, Körfez İşbirliği Ülkelerine sıfır gümrük vergisiyle ihracat yapma imkânlarıyla yatırımcılara cazip gelen özelliklere sahiptir. 2018 yılında Bahreyn 1,5 milyar dolar doğrudan yabancı yatırım çekmiştir. Üstelik bu artış 2018 yılında küresel çapta DYY'nin %13 oranında düştüğü bir dönemde gerçekleşmiştir. Bahreyn istatistiklerine göre bu miktarın 745,7 milyon doları Suudi Arabistan'dan, 385,7 milyon doları İngiltere'den ve 296,8 milyon doları Türkiye'den gelmiştir. 2019 yılında ise Bahreyn 942 milyon dolar doğrudan yabancı sermaye çekmiştir. Doğrudan yabancı yatırımların GSYH payında dünya ortalaması %2 iken, Bahreyn'de bu oran geçen yıllarda %4'ü, 2019 yılında ise %2,45'i bulmuştur. 2019'daki DYY'nin büyük kısmını ABD'li gıda devi Mondelez'in ve İtalya'nın beyaz eşya üreticisi Ariston'un Bahreyn Uluslararası Yatırım Bölgesine yaptıkları yatırım oluşturmuştur.

Bahreyn, 2020 yılında salgın ortamına rağmen yaklaşık 1 milyar ABD Doları (378,5 milyon Bahreyn Dinarı) doğrudan yatırım çekmiştir. 2020 boyunca doğrudan yabancı yatırım girişlerinde sırasıyla profesyonel, bilimsel ve teknik faaliyetler, inşaat ile toptan satış ve perakende sektörleri önde gelmektedir. Lüksemburg'dan yabancı yatırım toplamın % 65,6'ini oluşturken onu % 24,6 payıyla Cayman Adaları ve %18,1 payıyla Hindistan izlemiştir.

2021 yılında ülkeye gelen 1,9 milyar dolar yatırımla beraber Bahreyn'in yabancı sermaye stoku 33,5 milyar dolara yükselmiştir. Bahreyn'in toplam yabancı sermaye stokunun %66,6'sı finans ve sigortacılık, %14,8'i imalat sanayi, %4,7'si toptan ve perakende ticaret, %3,6'sı bilgi ve iletişim, %10,3'ü

diğer sektörlerde. Bahreyn'de en çok yatırımı olan ülke 9,84 milyar dolarla Suudi Arabistan'dır. Onu 2,4 milyar dolarla Birleşik Arap Emirlikleri izlemektedir. Bahreyn'in DYY stoku/GSHY oranının yüzde 86'ya ulaşmıştır. Bu oran GCC'de en yüksek orandır ve yüzde 47'lik küresel ortalamanın çok üzerindedir.

Bahreyn, Financial Times tarafından yayınlanan "Greenfield Performance Index 2021" raporunda sıfırdan doğrudan yabancı yatırımlarda 84 ülke arasında 12 sıra yükselerek 15. sırada yer almıştır. Endekse dahil olmak için ülke 2020'de en az 10 sıfırdan yatırım projesi almış olmalıdır. Endekste Bahreyn, doğrudan yabancı yatırım performansı açısından Orta Doğu'da 2. sırada yer almıştır.

Bahreyn'de, başta imalat sanayi olmak üzere bazı alanlarda %100 yabancı sermayeli şirket kurmaya izin verilmektedir. Ticaret, inşaat ve hizmet sektörü gibi alanlarda faaliyet gösterecek şirketlerin minimum %51 hisseli yerli ortak zorunluluğu vardır. Ülkede kurumlar vergisi, gelir vergisi, servet vergisi yoktur. Karların ve sermayenin tamamının yurt dışına transferine izin verilmektedir. Tamkeen kuruluşu yeni kurulan işletmelere çalıştıracakları personel için istihdam desteği ve personellerini eğitmeleri için eğitim destekleri sağlamaktadır.

Yeni iş yasasıyla işverenlerin çalışanların pasaportlarını ellerinde bulundurma hakkı kaldırılmıştır. 2008 yılında LMRA (Labor Market Regulatory Authority) Yönetim Kurulu sponsorluk sistemini gevşetmiş ve çalışanların iş değiştirme serbestliğini büyük ölçüde sağlamıştır (üç ay önceden bildirme kaydıyla). Sadece, çalışanlar iş değiştirmeden önce işvereninden bir tür izin mektubu "No Objection Letter" almak zorundadır. Çalışanlar işverenleriyle sözleşmelerini feshedip ülkeyi terk edebilirler; ancak ülkeye yeniden girmek isterlerse yeni bir işverenden izin almak zorundadırlar. 2019 yılında ayrıca çeşitli şartlar altında yabancı çalışanlara kendine sponsor olma imkânı getirilmiştir.

Bahreyn'de şirket kurma işlemleri için kolaylaştırılmış olup Seef Bölgesinde, Seef Mall alış-veriş merkezi içerisinde yer alan Bahrain Investors' Center' (BIC)'da "one-stop-shop", tek kapı sistemi kurulmuştur. Sanayi, Ticaret ve Turizm Bakanlığı tarafından kurulan bu tek kapı ofisinde şirket kurulumu ile ilgili bütün kamu kurumlarının birer masaları bulunmaktadır. Kurulacak şirketin niteliğine göre işlemler 2-3 gün içerisinde tamamlanmaktadır. Sadece, turizm, eğlence, okul, kreş ve eğitim kurumları için diğer devlet dairelerinden de onaylar gerekebilmektedir. Şirket kuruluşlarıyla ilgili daha detaylı bilgilere, başvuru usullerine, başvuru için gerekli bilgi ve belgelere aşağıdaki sayfada yer alan rehberden ulaşılabilir:

<https://www.moic.gov.bh/en/Tiles/BusinessServices/Commercial%20Registration%20and%20Companies%20Control/Guidelines/Documents/Procedures%20Guide%20for%20Establishments%20and%20Commercial%20Companies1.pdf>

Ticari sicil ve kayıt işlemleri Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Ticari Sicil Genel Müdürlüğüne yapılmaktadır. Tüm başvuru evrakları www.moic.gov.bh adresinden temin edilebilmektedir. Ücretsiz telefon hatları : (+973) 17562222 ve (+973) 77773333 (uluslararası) dan şirket kuruluşu ile ilgili sorulara cevap verilmekte, yardımcı olunmaktadır.

Bahreyn e-devlet hattı : 8000 8001 numaralı telefonun aranması halinde ülkede bürokrasinin her alanındaki çeşitli prosedürler hakkında sorulan sorulara İngilizce ve Arapça dillerinde detaylı bilgiler verilmektedir.

Ülkeye yatırım yapacak küçük ve orta ölçekli yatırımcılara ayrıca, Türkiye'deki KOSGEB benzeri, Tamkeen kuruluşu çeşitli destek programları sağlamaktadır. Tamkeen 2006 yılında kurulduğundan bu yana çeşitli KOBİ destek programlarına 4,5 milyar dolar harcamıştır; 100 binden fazla kişiye destek sağlamıştır. 65.817 işletme çeşitli geliştirme ve büyüme desteği programlarından yararlanmış ve 80 binden fazla Bahreyn vatandaşı eğitim ve sertifika programlarına katılmıştır. Kurum, 19 bin yeni teşebbüs (startup) firmasının kuruluşuna katkı sağlamıştır. Tamkeen programları önceliğini Bahreyn'i bir bilgi ve iletişim teknolojilerinde Bölgenin merkezi ve lideri yapmaya vermektedir. 2019 yılında Bahreyn'in 5G'yi ilk hizmete geçiren ülkelerden olması, Amazon Web Hizmetleri veri merkezini MENA bölgesinde ilk açan ülke olması, Global Entrepreneurship Congress'e (Küresel Girişimcilik Kongresi) ev

sahipliği yapması, çeşitli bölgesel girişimcilik ve teknoloji konferans ve yarışmaları düzenlemesi bu alanda gerçekleştirilmiş önemli faaliyetlerdendir. Bunların yanı sıra, işletmelerde verimliliği ve etkinliği artırmak Tamkeen'in bir diğer önemli hedeflerinden olmuş; bu alanda firmalara eğitimler verilmiştir.

<https://www.tamkeen.bh/>

Tamkeen, Bahreyn Politeknik ve Microsoft Corporation ile işbirliği içinde, Bahreyn Politeknik'te, Yapay Zeka Akademisi'ni kurmuştur. Akademi, gençlerin yenilik ve yaratıcılık yeteneklerini artırmaları için bir platform olmayı hedeflemektedir. Bu akademi, Orta Doğu'da türünün ilk örneğidir ve Bahreyn'deki çeşitli okul ve üniversitelerden öğrencileri ve akademisyenleri yetiştirmeyi ve yapay zekâ becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca Bahreyn Gençlik ve Spor Yüksek Konseyi tarafından gençler arasında yapay zekâ yarışmaları düzenlenmektedir.

Yeni alınan kararlar Tamkeen artık Bahreyn'li firmalara doğrudan yatırım da yapacaktır. Kuruluş, yüksek potansiyel sahibi, yenilikçi start-up'lara %20 oranına kadar melek yatırımcı olabilecektir. Tamkeen, teknoloji "start up" larına, fintech firmalarına ve akıllı şehirlere yatırım yapmak üzere bölgede kurulan 100 milyon dolar varlığı olan Al Waha fonların fonuna da katkı yapmaktadır.

Ülkede büyük ölçekli yatırım yapmak isteyen firmalarımıza Ekonomik Kalkınma Kurulu (Economic Development Board) (<http://bahrainedb.com/>) ve Mumtalakat (ülkenin varlık fonu yönetimi) ile temasa geçmeleri önerilir (<http://www.mumtalakat.bh/>). Ekonomik Kalkınma Kurulu ülkenin kalkınma stratejilerini oluşturmakta ve ülkeye yabancı sermaye çekmeye çalışmaktadır. Yatırımcılar için çeşitli destek programları mevcuttur. Mumtalakat Holding, 2006 yılında ülkenin stratejik petrol dışı varlıklarını ve doğal gaz varlıklarını ticari bir anlayışla büyütmek amacıyla kurulmuştur. Bahreyn Mumtalakat Holding varlıklarının değeri 2021 yılı itibariyle 18,4 milyar dolara ulaşmıştır. Mumtalakat Holding CEO'su ile yapılan görüşmede, Türk firmaları ile gerek Bahreyn'de, gerekse Türkiye'de yatırım yapmaktan memnuniyet duyacaklarını, ancak karşılıklarında fizibilite çalışmalarını yapılmış somut projeler görmek istediklerini belirtmiştir.

Bahreyn'de değeri 10,000 Bahreyn Dinarını (26,667 ABD doları) aşan ihaleler Bahreyn İhale Kurumu tarafından ilan edilir. Türk firmalarının ülkede açılan ihaleleri Kurumun resmi ihale sayfalarından takip etmesi tavsiye edilmektedir:

www.tenderboard.gov.bh

<https://etendering.tenderboard.gov.bh>

https://twitter.com/#!/Bahrain_Works

Ülkedeki çeşitli sektörlerdeki ihaleler hakkında Ticaret Müşavirliğimizden de detaylı bilgiler alınabilir.

Hâlihazırda Türkiye ve Bahreyn'in birbirlerindeki yatırımları yüksek miktarlara ulaşmamaktadır. Ülkemizde 67 adet Bahreyn sermayesine sahip şirket faaliyet göstermektedir.

Tablo 4: Bahreyn'in Ülkemizdeki Yatırımları (Stok)

Ödeme Yılı	Bahreyn'in Türkiye'deki UDY (milyon \$)
2002	13
2003	185
2004	112
2005	228
2006	294
2007	1.073
2008	323

2009	507
2010	581
2011	556
2012	740
2013	824
2014	1.110
2015	960
2016	996
2017	1.287
2018	500
2019	442
2020	1.258
2021	1.156

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

Bahreyn sermayeli şirketlerin 21'i toptan ve perakende ticaret, 18'i gayrimenkul, 9'u inşaat, 6'sı mali kuruluşlar, 4'u ulaştırma, haberleşme ve depolama hizmetleri alanında faaliyet göstermektedir.

Tablo 5: Bahreyn Sermayeli Şirketlerin Sektörel Dağılımı

Sektör/ Şirket Sayısı	Toplam
Toptan ve Perakende Ticaret	21
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	18
İnşaat	9
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	6
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Hizmetleri	4
İmalat Sanayii	3
Oteller ve Lokantalar	3
Diğer Toplumsal, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	1
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	1
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	1
Toplam	67

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

Bahreyn'de 22 firmamız faaliyet göstermektedir. Firmalarımız ağırlıklı olarak; finans ve sigorta, inşaat, bilgi ve iletişim alanlarında faaliyet göstermektedir. T.C. Ticaret Bakanlığı'nca yapılan anket çalışması sonuçlarına göre 2021 yılı sonu itibarıyla Türklerin Bahreyn'deki yatırımları toplam 197 milyon dolardır.

3. Dış Ticaret ve Cari Denge

3.1. Genel Görünüm

Tablo 7: Dış Ticaret

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Mal İhracatı (FOB, milyon dolar)	12.785	15.376	18.044	18.117	14.085	22.400	17.601
Mal İthalatı (FOB, milyon dolar)	-13.588	-16.076	-19.110	-18.589	-15.536	-17.500	-17.490
Dış Ticaret Dengesi (milyon dolar)	-804	-700	-1066	-471	-1451	4900	112
Cari Denge (milyon dolar)	-1.493	-1.450	-2435	-794	-3245	2600	-1078
Cari Denge/GSYH (%)	-4,6	-4,1	-6,5	-2,1	-9,3	6,7	-1,0

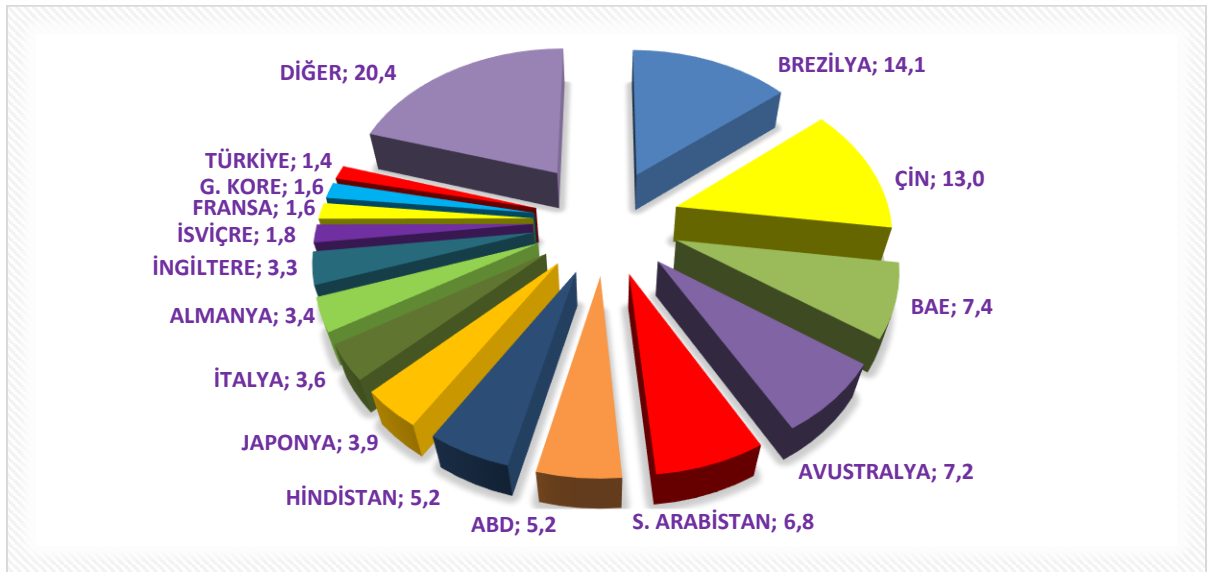
Kaynak: Economist Intelligence Unit ve IMF World Economic Outlook

Bahreyn'in dış ticareti genellikle fazla veren bir görünümdeydi. Ancak, 2016, 2017 ve 2018 yıllarında petrol fiyatlarındaki düşüşün etkisiyle sırasıyla 804 milyon, 700 milyon ve 1 milyar dolar dış ticaret açığı verilmişti. 2019 yılında ise ihracat 18,1 ve ithalat yaklaşık 18,6 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir; 471 milyon dolar dış ticaret açığı verilmiştir. Bahreyn'de 2016 ve 2017 yıllarında cari açığın GSYH'ya oranı da sırasıyla %4,6 ve %4,1 gibi büyük oranlara ulaşmıştı. 2018 yılında 2,4 milyar dolar cari açık verilmişti; cari açık GSYH'nın %6,5'ine ulaşmıştı. Cari açığın GSYH'ya oranı ise 2019 yılında önemli oranda düşerek %2,1 civarında gerçekleşmiştir. Ancak 2020 yılında korona virüs krizinin etkisiyle cari açık çok yüksek oranda artmış, GSYH'nın %9,3'üne ulaşmıştır.

2021 yılında ise ihracattaki yüksek oranlı artışların, petrol ve alüminyum fiyatlarındaki yükselişin etkisiyle GSYH'nın %6,7'sine ulaşan cari fazla verilmiştir. Bahreyn'in cari hesabı 2020 yılındaki 3,24 milyar dolar açıktan 2021 yılında 2,6 milyar dolar fazlaya dönmüştür. Bahreyn'in toplam ihracatı 2020 yılında 14,1 milyar dolar iken 2021 yılında %59 oranında artarak 22,4 milyar dolara çıkmıştır. Petrol ihracatı %67,4 artışla 9,9 milyar dolara çıkarken petrol dışı ihracat %52,9 artışla 12,4 milyar dolara ulaşmıştır. İthalat daha düşük oranda, %23,1 artmış ve 17,5 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

Bahreyn'in petrol dışı ithalatında 2021 yılı itibariyle en büyük paya %14,1 ile Brezilya sahiptir. Onu %13 payıyla Çin, %7,4 payıyla BAE, %7,2 payıyla Avusturalya, %6,8 payıyla Suudi Arabistan izlemektedir. Türkiye %1,4 payıyla 15. sıradadır. Bahreyn istatistiklerine göre Türkiye'nin ülkeye ihracatı 201,5 milyon dolardır. Türkiye istatistiklerine göre ise 2021 yılında ülkeye ihracatımız 173,2 milyon dolar seviyesindedir.

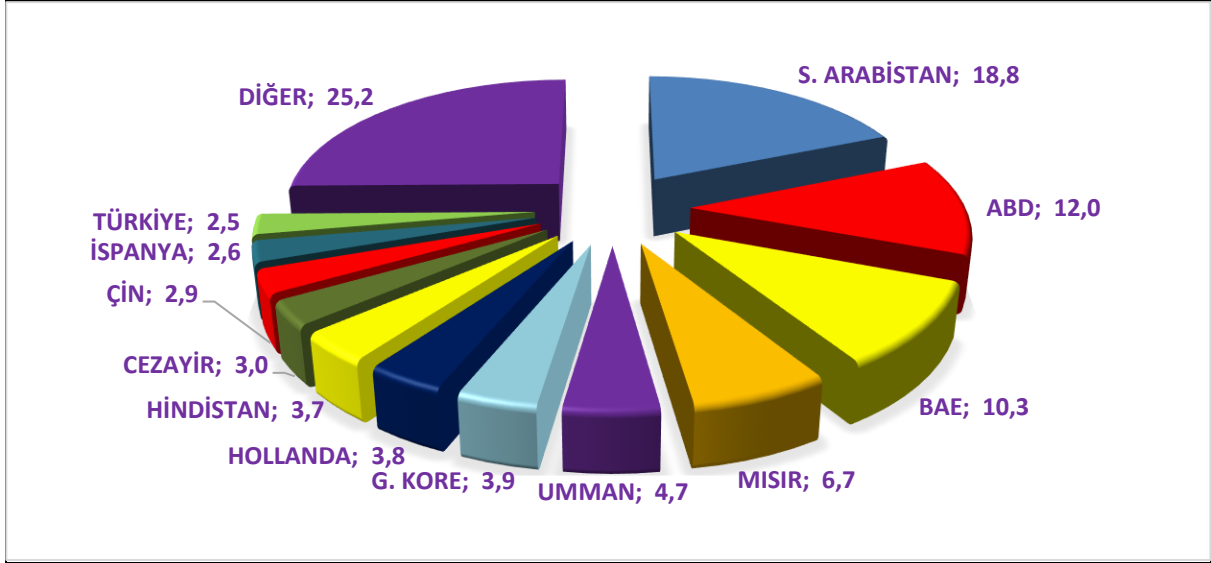
Grafik 2 : Bahreyn'in Petrol Dışı İthalatındaki Başlıca Ülkeler (2021 itibariyle % pay)

Kaynak: Bahrain Open Data Portal

Grafik 3'te Bahreyn'in 2021 yılında petrol dışı ihracatındaki başlıca ülkeler görülmektedir. En yüksek payı %18,8 ile Suudi Arabistan alırken, onu %12 payıyla ABD, %10,3 payıyla BAE, %6,7 payıyla Mısır ve %4,7 payıyla Umman izlemektedir. Türkiye %2,5 payıyla 12. sıradadır. Bahreyn istatistiklerine göre 2021 yılında Türkiye'nin Bahreyn'den ithalatı 267 milyon dolarken, Türkiye istatistiklerine göre bu rakam 360,5 milyon dolardır.

Grafik 3 : Bahreyn'in Petrol Dışı İhracatındaki Başlıca Ülkeler (2021 itibariyle % pay)

Kaynak: Bahrain Open Data Portal

3.2. Bahreyn'in İthalatı ve Türkiye'nin Pazar Payı

Tablo 8'de Bahreyn'in 2021 yılı itibariyle HS sınıflama sisteminde 8 basamaklı ürün bazında petrol dışı ithalat değerleri (ABD doları-ilk 30 ürün) ve bu ürünlerde Türkiye'nin pazar payı görülmektedir. Bahreyn'in en çok ithal ettiği ilk 30 üründen sadece beşinde %1'i aşan pazar payına sahiptir: "demir/çelikten diğer inşaat-aksamı"(%3,2), "özel arabalar, kıvılcım ateşlemeli 1501-3000 cm³ arası"(%3), "87.01 ila 87.05 Pozisyonlarında yer alan motorlu kara taşıtları karoserilerinin diğer aksam-parçaları" (%2), "tedavide veya korunmada kullanılmak üzere karışık olan veya karışık olmayan diğer ilaçlar"(%1,7), "jip; kıvılcım ateşlemeli (1501-3000cm³ arası)" (%1,3). 2021 yılı itibariyle Bahreyn'in en çok ithal ettiği ilk 30 üründen 13'ünde Türkiye'nin Bahreyn'e ihracatı sıfırdır. Bu ürünler "Demir cevherleri ve konsantreleri", "alüminyum oksit", "jip; kıvılcım ateşlemeli (3000cm³ üzeri)", "altın külçeler", "hüresel ağlar için veya diğer kablosuz ağlar için telefonlar", "petrol koku", "taşkömürü katranından/diğer mineral katranlardan elde edilen zift koku", "özel arabalar, kıvılcım ateşlemeli-3000 cm³ üzeri", "diğer gaz türbinlerinin aksam-parçaları", "rafine edilmiş bakırdan katotlar ve katot parçaları", "diğer nümerik bilgi işlem birimleri", "demir (dökme hariç) veya çelikten (paslanmaz hariç) gaz/petrol mahfaza veya üretiminde kullanılan borular ve bunların aksam ve parçaları", "silisyum". Bu ürünlerin dışında 7 üründen ise ihracatımız çok düşük seviyede, 40 bin doların altındadır. Yani Bahreyn'in en çok ithal ettiği ilk 30 üründen 20'sinde ülkeye ihracatımız sıfır veya sıfıra yakındır. Bu ürünlerden sadece 6'sında Bahreyn'e ihracatımız 1 milyon dolar ve üzerindedir.

Bu rakam ve oranları Türkiye'nin Bahreyn'e en yüksek ihracat performansını gösterdiği 2018 yılında Bahreyn piyasasında en yüksek pazar payına sahip olduğu ürünlerle karşılaştırdığımızda ciddi pazar payı kayıpları açıkça gözlemlenebilir (parantez içindekiler 2018 yılı pazar payı): "sıvı dielektrik transformatörleri; gücü>10000 kva (%19,2), "demir/çelikten diğer inşaat-aksamı" (%13,7), "kontrol-dağıtım tabloları (gerilim=<1000 v.)" (%6,8), "kontrol-dağıtım tabloları (gerilim>1000 v.)" (%6,6), "diğer motorlar için hava filtreleri" (%4,7), "diğer muslukçu eşyası, valfler vb." (%4,1), "izolasyonlu diğer bakır iletkenler (gerilim>1000 v.)" (%3,3), "demir cevherleri ve konsantreleri (ağlomere edilmemiş)" (%2,8).

İnşaat malzemeleri ve inşaat ile ilgili makina kalemlerinde 2017-2018 yıllarında gözlemlenen çok yüksek oranlı ihracat artışlarının 2019 ve 2020 yıllarında yüksek oranlı düşümlere dönmesinin büyük ölçüde iki Türk firması TAV ve GAMA ile onların yürüttüğü projelerin çeşitli kısımlarında taşeron olan diğer Türk firmalarının faaliyetlerinden kaynaklandığı gözlemlenmektedir. TAV ve GAMA 2016 yılında birer büyük proje almış (TAV havaalanı genişleme projesini, GAMA ise Alba için santral projesini ortaklarıyla beraber üstlenmiştir), proje süresince kendileri ve beraber çalıştıkları Türk firmaları

Türkiye’den büyük rakamlara ulaşan inşaat malzemeleri ve makineleri almıştır. 2019 yılından itibaren her ikisinin de üstlendikleri projelerini tamamlamaya yaklaşmalarının, GAMA’nın projesini 2020 yılı başında bitirmiş olmasının, TAV’ın ise projesini 2022 yılında bitirme aşamasında olmasının inşaat malzemeleri ve çeşitli elektrikli makineler ihracatı üzerindeki olumsuz etkileri sürmektedir.

Diğer taraftan, diğer birçok kalemden bu durumu telafi edecek ihracat artışları olmuştur. Türkiye, “özel arabalar, kıvılcım ateşlemeli 1501-3000 cm³ arası”nda, “jip; kıvılcım ateşlemeli (1501-3000cm³ arası)”nda, “tedavide veya korunmada kullanılmak üzere karışık olan veya karışık olmayan diğer ilaçlar”da, “87.01 ila 87.05 Pozisyonlarında yer alan motorlu kara taşıtları karoserilerinin diğer aksam-parçaları”nda, “bağlantı parçaları takılmamış diğer elektrik iletkenleri”nde, 2021 yılında 2018 yılına göre pazar payı artırılabilmiştir.

Tablo 8: Bahreyn’in İthalatı ve Türkiye’nin Pazar Payı (2021 yılı)

Ürün Kodu	Ürün Adı	Bahreyn'in Dünyadan İthalatı	Bahreyn İthalatında Pazar Payı	Türkiye'nin Bahreyn'e İhracatı	TR_BH İthalatından Pazar Payı
26011100	Demir cevherleri ve konsantreleri (ağlomere edilmemiş)	2.245.977.624	15,8	0	0,0
28182000	Alüminyum oksit (sunî korendon hariç)	1.008.006.934	7,1	0	0,0
84091000	Hava taşıtlarının motor aksam-parçaları	296.183.447	2,1	36.654	0,0
87032431	Jip; kıvılcım ateşlemeli (3000cm ³ üzeri)	261.927.739	1,8	0	0,0
71081210	Altın külçeler (diğer işlenmemiş şekillerde olanlar, para yerine kullanılmayan)	245.661.925	1,7	0	0,0
85171200	Hücreli ağlar için veya diğer kablosuz ağlar için telefonlar	244.496.765	1,7	0	0,0
71131910	Altın mücevherci eşyası	236.189.187	1,7	394.764	0,2
27131100	Petrol kokusu (kalsine edilmemiş)	197.156.234	1,4	0	0,0
30049090	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere karışık olan veya karışık olmayan diğer ilaçlar; dozlandırılmış, ambalajlanmış	179.575.527	1,3	1.593.247	0,9
87032311	Özel Arabalar, kıvılcım ateşlemeli 1501-3000 cm ³ arası	132.268.917	0,9	3.936.013	3,0
87032331	Jip; kıvılcım ateşlemeli (1501-3000cm ³ arası)	126.747.222	0,9	1.658.326	1,3
27082000	Taşkömürü katranından/diğer mineral katranlardan elde edilen zift kokusu	108.194.611	0,8	0	0,0
87032411	Özel Arabalar, kıvılcım ateşlemeli 3000 cm ³ üzeri	102.847.041	0,7	0	0,0
84119900	Diğer gaz türbinlerinin aksam-parçaları	95.680.419	0,7	0	0,0
39079900	Diğer polüesterler; doymuş, ilk şekillerde	85.829.076	0,6	4.621	0,0
84137000	Sıvılar için santrifüj pompalar	78.781.938	0,6	22.560	0,0
74031100	Rafine edilmiş bakırdan katotlar ve katot parçaları	75.915.784	0,5	0	0,0
84713000	Portatif nümerik otomatik bilgi işlem makineleri; ağırlık<10 kg	75.152.869	0,5	74	0,0

84715000	Diğer nümerik bilgi işlem birimleri	69.436.850	0,5	0	0,0
84818090	Diğer muslukçu eşyası	61.803.677	0,4	546.793	0,9
85444910	Bağlantı parçaları takılmamış diğer elektrik iletkenleri; izole edilmiş	60.901.223	0,4	446.369	0,7
85176290	Ses, görüntü/diğer bilgileri almaya, çevirmeye, vermeye/yeniden oluşturmak için makina	59.946.074	0,4	19.944	0,0
85371000	Elektriğin kontrol/dağıtım için, 85.35-85.36'daki iki/daha fazla cihazla donatılmış tablo, pano, sayısal kontrol cihazları, vb.	57.260.096	0,4	468.459	0,8
87082990	87.01 ila 87.05 Pozisyonlarında yer alan motorlu kara taşıtları karoserilerinin diğer aksam-parçaları	57.019.966	0,4	1.158.784	2,0
30049010	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere karışık olan veya karışık olmayan diğer ilaçlar; dozlandırılmış, ambalajlanmış	56.431.605	0,4	955.265	1,7
73089090	Demir/çelikten diğer inşaat-aksamı	55.694.298	0,4	1.797.510	3,2
73042900	Demir (dökme hariç) veya çelikten (paslanmaz hariç) gaz/petrol mahfaza veya üretiminde kullanılan borular ve bunların aksam ve parçaları;	55.380.998	0,4	0	0,0
10063000	Pirinç, yarı veya tam değirmenden geçmiş	54.338.090	0,4	383	0,0
04051000	Tereyağı	54.062.340	0,4	18.785	0,0
28046900	Silisyum; ağırlık itibarıyla silisyum oranı < % 99.99	50.835.255	0,4	0	0,0

Kaynak: Bahrain Open Data Portal

3.3. Türkiye-Bahreyn İkili Dış Ticareti

3.3.1. Toplam Rakamlar

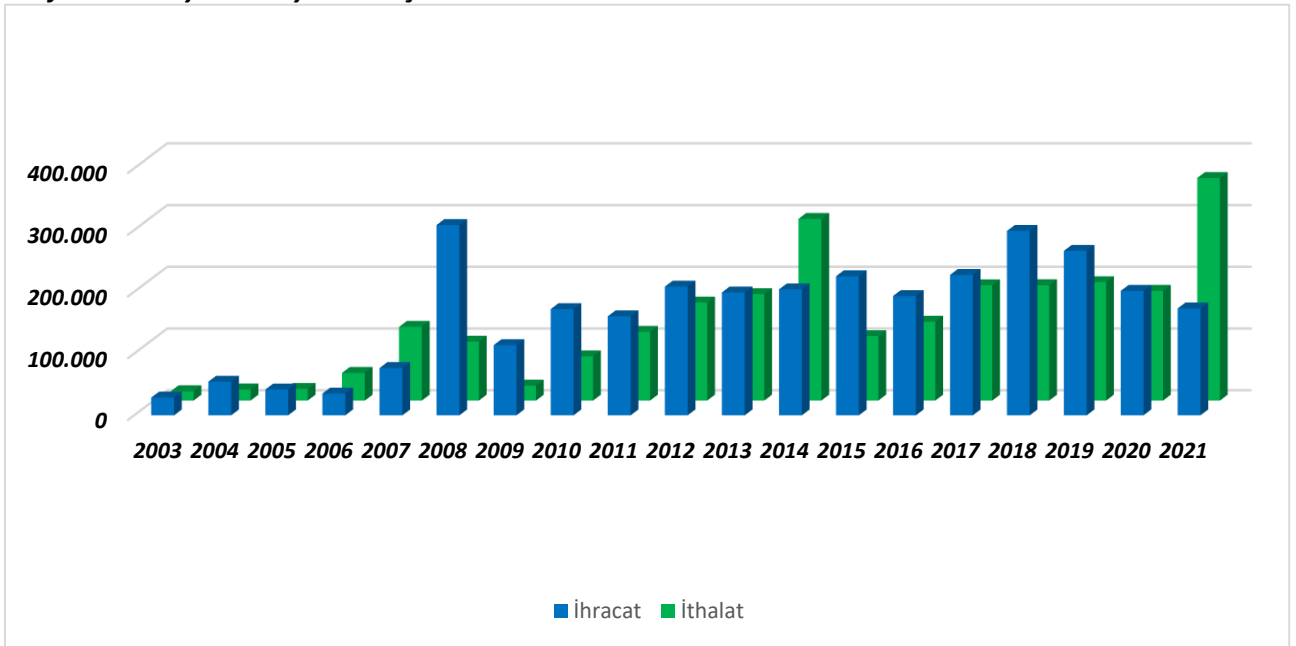
Türkiye'nin Bahreyn ile 2003 yılından bu yana ikili ticareti Tablo 9'da görülmektedir. Türkiye Bahreyn ile ticaretinde genellikle fazla vermektedir; 2003 yılından bu yana sadece 4 yılda, 2006, 2007, 2014 ve 2021 yıllarında dış ticaret açığı verilmiştir. 2018 yılında ihracatta %31,3, ithalatta %0,05 artış yaşanmıştır. 2018 yılında dış ticaret fazlası 112 milyon dolara yaklaşmıştır. İhracattaki bu artış 2010 yılından sonra gözlemlenen en yüksek artışıdır. 2019 yılında 2018 yılına göre ihracatta %10,8 düşüş, ithalatta ise %2,7 artış yaşanmıştır. 2020 yılında Bahreyn'e ihracatımız %24,3 oranında ve ülkeden ithalatımız %7,2 oranında azalmıştır. 2021 yılında ise ihracatımız %14,1 azalırken ithalatımız %102,6 oranında artmıştır. 2022 yılının Ocak-Mayıs döneminde 2021 yılının aynı dönemine göre Bahreyn'e ihracatımızda %27,9 artış, Bahreyn'den ithalatımızda ise %229,3 artış vardır. Özellikle son üç aydır güçlü bir yükseliş eğilimi başlamış görünmektedir. İhracatımızda 2022 Mart ayında 2021 Mart ayına göre %30,8, 2022 Nisan ayında 2021 Nisan ayına göre %47,5 artış ve 2022 Mayıs ayında 2021 Mayıs ayına göre %67,6 artış gerçekleşmiştir. Bu değişimlerin detayları aşağıdaki bölümde incelenmektedir.

Tablo 9: Türkiye-Bahreyn İekli Dış Ticareti

Yıl	İhracat \$ / Bin	İhracat Değişim %	Genel İhracata Oranı %	İthalat \$ / Bin	İthalat Değişim %	Genel İthalata Oranı %	Hacim \$ / Bin	Denge \$ / Bin
2003	28.856	70,4	0,06	15.173	-20,1	0,02	44.029	13.683
2004	54.416	88,6	0,09	18.101	19,3	0,02	72.517	36.315
2005	41.915	-23,0	0,06	18.929	4,6	0,02	60.844	22.987
2006	35.303	-15,8	0,04	44.852	136,9	0,03	80.155	-9.549
2007	76.651	117,1	0,07	119.423	166,3	0,07	196.074	-42.772
2008	308.223	302,1	0,23	95.516	-20,0	0,05	403.740	212.707
2009	113.712	-63,1	0,11	24.289	-74,6	0,02	138.001	89.423
2010	172.024	51,3	0,15	71.682	195,1	0,04	243.706	100.342
2011	160.418	-6,7	0,12	111.454	55,5	0,05	271.872	48.965
2012	208.520	30,0	0,14	158.922	42,6	0,07	367.442	49.597
2013	199.065	-4,5	0,13	172.478	8,5	0,07	371.543	26.587
2014	204.085	2,5	0,13	294.342	70,7	0,12	498.428	-90.257
2015	225.296	10,4	0,16	104.471	-64,5	0,05	329.766	120.825
2016	193.281	-14,2	0,14	127.780	22,3	0,06	321.061	65.500
2017	227.469	17,7	0,14	186.751	46,2	0,08	414.221	40.718
2018	298.704	31,3	0,18	186.842	0,0	0,08	485.546	111.862
2019	266.453	-10,8	0,15	191.813	2,7	0,09	458.266	74.639
2020	201.643	-24,3	0,12	177.923	-7,2	0,08	379.567	23.720
2021	173.163	-14,1	0,08	360.513	102,6	0,13	533.676	-187.350
2021 Ocak-Mayıs	70.290	-16,9	0,08	91.751	9,0	0,09	162.041	-21.460
2022 Ocak-Mayıs	89.926	27,9	0,09	302.094	229,3	0,21	392.020	-212.167

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

Grafik 4 : Türkiye-Bahreyn İekli Dış Ticareti

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

3.3.2. Türkiye'nin Bahreyn'e İhracatı-Ürün Detayı-Yıllık Rakamlar (2020-2021 yılları)

Türkiye'nin Bahreyn'e olan ihracatı 2021 yılında 2020 yılına göre %14,1 oranında azalmıştır. Tablo 10'da Türkiye'nin Bahreyn'e 2021 yılında ihraç ettiği ilk 30 ürün 2020 yılıyla karşılaştırmalı olarak görülmektedir.

İlk sıradaki "tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar"da %20,6 ihracat düşüşü gözlemlenmektedir. "Kuş ve kümes hayvanlarının kabuklu yumurtaları" %44,3 ihracat artışıyla ikinci sıradadır. Geçen yılların en çok ihraç edilen ürünü "tütün/tütün yerine geçen maddelerden purolar, sigarillolar ve sigaralar" ihracatı %66,6 azalmış ve üçüncü sıraya gerilemiştir. Dördüncü sıradaki "diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları" ihracatı %13,7 artış göstermiştir. Beşinci sıradaki "binek otomobilleri ve esas itibarıyla insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar"da %92,7 ihracat artışı vardır. "Dokunmuş halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer kaplamaları" ihracatı %82,6 artışla altıncı sıraya yükselmiştir. "Oturmaya mahsus mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları" ihracatı %22,2 artmış ve yedinci sırada yer almıştır. "Yontulmaya veya inşaata elverişli işlenmiş taşlar" ihracatı 2021 yılında bir önceki yıla göre %1,7 oranında azalmış olup sekizinci sıradadır. "Peynir ve pıhtılaşmış ürünler" ihracatı %5,2 ihracat artışıyla dokuzuncu sıraya ve "kadınlar ve kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, etek, pantolon etek, vb." %88,5 ihracat artışıyla onuncu sıraya yükselmiştir. "Elektrik transformatörleri, statik konvertörler ve endüktörler" ihracatı %7,9 oranında azalmış olup onbirinci sıradadır.

Ayrıca "sanayide ve içecek imalinde hammadde veya koku verici maddeler ve karışımlar", "magnezyum ve magnezyumdan eşya (döküntü ve hurdalar dahil)", "karayolu taşıtları için aksam, parça ve aksesuarlar", "camdan damacana, şişe, kavanoz, çanak, ilaç tüpleri, serum ampülleri ve diğer kaplar", "kadın ve kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, etek, pantolon, vb. (örme veya kroşe)", "diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları", "oturmaya mahsus mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları", "ağaçtan ve diğer odunsu maddelerden yonga levha, oriented strand board (osb), vb. levhalar", "demir veya çelikten sobalar, mutfak soba ve ocakları, barbekü, mangal, gaz ocakları vb", "kendine özgü bir fonksiyonu olan diğer makinalar ve mekanik cihazlar", "plastiklerden eşya taşınmasına veya ambalajlanmasına mahsus malzeme, tıpa, kapak, diğer kapama malzemeleri" ihracatını 2021 yılında çok yüksek değerlerde artıran diğer ürünler olmuştur.

Birçok üründe gözlemlenen çok yüksek oranlı ihracat artışlarına rağmen 2020-2021 döneminde ihracatımızın %14,1 oranında düşmesinde sırasıyla şu mal grupları en büyük etkiye sahip olmuştur : "tütün/tütün yerine geçen maddelerden purolar, sigarillolar ve sigaralar", "sıvı kristalli tertibat, lazerler, diğer optik cihaz ve aletler", "hava taşıtlarının aksam ve parçaları", "tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)" "pusulalar; diğer seyrüsefer alet ve cihazları", "izole edilmiş teller, kablolar ve diğer elektrik iletkenler; tek tek kaplanmış liflerden oluşan fiber optik kablolar", "plastik, kauçuk sıvanmış, emdirilmiş elyaftan hazır giyim eşyası", "mücevherci eşyası ve aksamı (kıymetli metallere veya kıymetli metallere kaplama metallere)", "ısı değişikliği yöntemi ile maddeleri işlemek için cihazlar, elektrikli olmayan şofbenler", "demir veya çelikten diğer eşya". 2021 yılında bir önceki yıla göre ihracattaki azalış 28,4 milyon dolar civarındadır; bu azalışın 16,2 milyon doları sigara ihracatındaki azalıştan kaynaklanmaktadır. Bahreyn'e toplam ihracatımız 2021 yılında %14,1 oranında azalırken sigara dışı ihracatımız %6,9 oranında azalmıştır.

Tablo 10: Türkiye'nin Bahreyn'e İhracatında ilk 30 ürün (2020 -2021)

Ş		2020	2021	
Ürün Kodu	GTİP DÖRTLÜ ADI	IHRACAT	IHRACAT	Değişim (%)
3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	14.852.820	11.788.624	-20,6
0407	Kuş ve kümes hayvanlarının kabuklu yumurtaları	6.945.113	10.023.710	44,3
2402	Tütün/tütün yerine geçen maddelerden purolar, sigarillolar ve sigaralar	24.409.530	8.162.919	-66,6
9403	Diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları	6.346.224	7.216.650	13,7
8703	Binek otomobilleri ve esas itibariyle insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar	2.781.712	5.360.674	92,7
5702	Dokunmuş halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer kaplamaları	2.544.548	4.645.426	82,6
9401	Oturmaya mahsus mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları	3.675.909	4.492.832	22,2
6802	Yontulmaya veya inşaata elverişli işlenmiş taşlar (kayagan taşı hariç), mozik için küp şeklinde taşlar	3.824.344	3.760.825	-1,7
0406	Peynir ve pıhtılaşmış ürünler	3.340.180	3.515.203	5,2
6204	Kadınlar ve kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, elbise, etek, pantolon etek, vb.	1.861.715	3.508.585	88,5
8504	Elektrik transformatörleri, statik konvertörler (örneğin; redresörler) ve endüktörler	3.651.837	3.374.991	-7,6
1512	Ayçiçeği, aspir, pamuk tohumu yağları ve bunların fraksiyonları (kimyasal olarak değiştirilmemiş)	2.543.192	2.954.402	16,2
3302	Sanayide ve içecek imalinde hammadde veya koku verici maddeler ve karışımlar	1.671.410	2.905.141	73,8
7321	Demir veya çelikten sobalar, mutfak soba ve ocakları, barbekü, mangal, gaz ocakları vb	1.834.015	2.532.422	38,1
8418	Buzdolapları, dondurucular ve diğer soğutucu ve dondurucu cihazlar ve ısı pompaları	1.844.888	2.330.794	26,3
1806	Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları	1.636.834	2.143.095	30,9
3923	Plastiklerden eşya taşınmasına veya ambalajlanmasına mahsus malzeme, tıpa, kapak, diğer kapama malzemeleri	1.483.228	2.089.874	40,9
4411	Ağaçtan veya diğer odunsu maddelerden lif levhalar	1.370.033	1.918.704	40,0
4410	Ağaçtan ve diğer odunsu maddelerden yonga levha, oriented strand board (osb), vb. levhalar	1.174.890	1.911.380	62,7
7308	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı, inşaatta kullanılmak üzere hazırlanmış demir veya çelik	1.578.292	1.819.956	15,3
1905	Ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer ekmekçi mamüller, hosti, boş ilaç kapsülü mühür güllacı, pirinç	1.479.542	1.810.040	22,3
6104	Kadın ve kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, etek, pantolon, vb. (örme veya kroşe)	773.525	1.651.235	113,5

7113	Mücevherci eşyası ve aksamı (kıymetli metallere veya kıymetli metallere kaplama metallere)	3.327.325	1.643.841	-50,6
1704	Kakao içermeyen şeker mamulleri (beyaz çikolata dahil)	1.174.414	1.466.981	24,9
9013	Sıvı kristalli tertibat, lazerler, diğer optik cihaz ve aletler	7.407.366	1.446.600	-80,5
8544	İzole edilmiş teller, kablolar ve diğer elektrik iletkenler; tek tek kaplanmış liflerden oluşan fiber optik	3.792.551	1.388.792	-63,4
8421	Santrifüjler; sıvıların veya gazların filtre edilmesine veya arıtılmasına mahsus makina ve cihazlar	1.130.890	1.361.981	20,4
8479	Kendine özgü bir fonksiyonu olan diğer makineler ve mekanik cihazlar	634.113	1.319.151	108,0
0207	Kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatları (taze, soğutulmuş veya dondurulmuş)	1.319.527	1.311.150	-0,6
3924	Plastikten sofralar, mutfak, ev, sağlık veya tuvalet eşyası	805.095	1.244.368	54,6

3.3.3. Türkiye'nin Bahreyn'e İhracatı-Ürün Detayı-Aylık Rakamlar (2021 Ocak- Mayıs-2022 Ocak-Mayıs)

Türkiye'nin Bahreyn'e olan ihracatı 2022 Ocak-Mayıs döneminde 2021 yılının aynı dönemine göre %27,9 oranında artmıştır. Tablo 10'da Türkiye'nin Bahreyn'e 2022 Ocak-Mayıs döneminde ihraç ettiği ilk 30 ürün görülmektedir. "Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar" %12,1 ihracat azalışına rağmen ilk sıradadır. "Kuş ve kümes hayvanlarının kabuklu yumurtaları" ihracatı %1,9 oranında artmış ve ikinci sırada yer almıştır. "Peynir ve pıhtılaşmış ürünler" ihracatı %150,3 gibi yüksek bir oranda artmış ve üçüncü sıraya yerleşmiştir. Dördüncü sıradaki "diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları" ihracatı %7,7 artış göstermiştir. "Hava taşıtlarının aksam ve parçaları" geçen yıl ilk 5 ayda hiç ihraç edilmemişken, bu yıl 2,8 milyon dolar ihracatıyla beşinci sıradadır. "Kadınlar ve kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, elbise, etek, pantolon, tulum ve şort" ihracatı iki katından fazla artarak altıncı sıraya yükselmiştir. Geçen yılların en çok ihraç edilen ürünü "tütün/tütün yerine geçen maddelerden purolar, sigarillolar ve sigaralar" ihracatı %34,9 azalmış ve yedinci sıraya gerilemiştir. "Yontulmaya veya inşaata elverişli işlenmiş taşlar" ihracatı 2022 yılının ilk beş ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %67,4 oranında artmış ve sekizinci sıraya yükselmiştir. "Boru, kazan, tank, depo vb. diğer kaplar için musluk, valf (vana) vb. cihazlar" geçen yıl Ocak-Mayıs döneminde sadece 595 bin dolar civarında ihraç edilmişken bu yıl ilk beş ayda 2,2 milyon doları aşan değeri ile dokuzuncu sıradadır. "Oturmaya mahsus mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları" ihracatı %51,3 artmış ve onuncu sırada yer almıştır.

Ayrıca "kuru baklagiller (kabuksuz)", "petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar", "camdan damacana, şişe, kavanoz, çanak, tüp, serum ampülleri ve diğer kaplar", "oturmaya mahsus mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları", "çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları", "kendine özgü fonksiyonu olan makineler", "ısı değişikliği yoluyla maddelerin işlenmesi için makineler ve tesis veya laboratuvar cihazları", "seramikten döşeme/kaplama karoları, kaldırım taşları, mozaik küpler, vb.", "demir veya alaşımsız çelikten profiller", ihracatını 2022 yılının Ocak-Mayıs döneminde yüksek değerlerde artıran diğer ürünler olmuştur.

Birçok üründe gözlemlenen çok yüksek oranlı ihracat artışlarına rağmen 2021 Ocak-Mayıs - 2022 Ocak-Mayıs döneminde bazı mal gruplarının ihracatında düşüşler de yaşanmıştır: “binek otomobilleri ve insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar”, “elektrik transformatörleri, statik konvertörler”, “tütün/tütün yerine geçen maddelerden purolar, sigarillolar ve sigaralar”, “tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar”, “dokunmuş halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer kaplamaları”, “işlenmemiş alüminyum”, “demir veya çelikten inşaat, inşaat aksamı”, “buzdolapları, dondurucular ve diğer soğutucu ve dondurucu cihazlar” ihracatı en çok düşen ürünler olmuştur.

Tablo 10: Türkiye'nin Bahreyn'e İhracatında ilk 30 ürün (2021 Ocak-Mayıs-2022 Ocak-Mayıs)

Ş		2021 Ocak-Mayıs	2022 Ocak-Mayıs	
Ürün Kodu	Gtip dördlü adı	İHRACAT	İHRACAT	Değişim (%)
3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış veya perakende satış için)	6.343.746	5.573.705	-12,1
0407	Kuş ve kümes hayvanlarının kabuklu yumurtaları	3.835.866	3.908.974	1,9
0406	Peynir ve pıhtılaştırılmış ürünler	1.250.877	3.130.939	150,3
9403	Diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları	2.717.528	2.927.735	7,7
8807	88.01, 88.02 veya 88.06 pozisyonlarındaki hava taşıtlarının aksam ve parçaları		2.864.203	
6204	Kadınlar ve kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, elbise, etek, pantolon, tulum ve şort	1.272.470	2.640.680	107,5
2402	Tütün veya tütün yerine geçen maddelerden yapılmış purolar, uçları açık purolar, sigarillolar ve sigaralar	4.031.308	2.623.765	-34,9
6802	Yontulmaya veya inşaata elverişli işlenmiş taşlar (kayagan taşı hariç) ve mamülleri	1.565.087	2.620.407	67,4
8481	Boru, kazan, tank, depo vb. Diğer kaplar için musluk, valf (vana) vb. cihazlar (basınç düşürücü valf)	594.566	2.271.659	282,1
9401	Oturmaya mahsus mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları	1.477.812	2.236.348	51,3
5702	Dokunmuş halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer kaplamaları (tuftte veya floke edilmemiş)	2.549.175	1.893.497	-25,7
1806	Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları	805.321	1.378.117	71,1
7321	Demir/çelikten soba, ocak, barbekü, mangal, gaz ocakları, tabak ısıtıcıları	1.043.538	1.178.875	13,0
7010	Camdan damacana, şişe, kavanoz, çanak, tüp, serum ampülleri ve diğer kaplar ile tıpa, kapak ve benzerleri	212.069	1.059.582	399,6
0713	Kuru baklagiller (kabuksuz)	4.830	1.057.450	21793,4
1704	Kakao içermeyen şeker mamülleri (beyaz çikolata dahil)	618.270	1.010.672	63,5

2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar ve petrol veya bitümenli yağ oranı >=%	110.861	987.316	790,6
1905	Ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer ekmekçilik mamulleri, hosti, eczacılıkta kullanılan boş ilaç kapsülleri	622.387	899.777	44,6
4411	Ağaçtan veya diğer odunsu maddelerden lif levhalar	844.703	898.449	6,4
6104	Kadın ve kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, elbise, etek, pantolon, tulum ve şortlar	570.888	889.744	55,9
3923	Plastiklerden eşya taşınmasına veya ambalajlanmasına mahsus malzemeler, plastiklerden tıpa, kapak	837.290	881.544	5,3
6907	Seramikten döşeme/kaplama karoları, kaldırım taşları, mozaik küpler, vb. ve bitirme seramikleri	456.435	864.330	89,4
6109	Tişörtler, fanilalar, atletler, kaşkorseler ve diğer iç giyim eşyası (örme veya kroşe)	445.895	714.477	60,2
0207	Kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatatı (taze, soğutulmuş veya dondurulmuş)	419.901	663.580	58,0
8479	Bu fasılın başka pozisyonlarında belirtilmeyen veya yer almayan kendine özgü bir fonksiyonu olan makinalar	83.539	654.050	682,9
8544	İzole edilmiş teller, kablolar ve diğer elektrik iletkenleri, tek tek kaplanmış liflerden oluşan fiber optik	524.250	644.227	22,9
3302	Sanayide ve içecek imalinde hammadde veya koku verici olarak kullanılan maddeler ve karışımlar	530.128	631.090	19,0
3812	Vulkanizasyonu çabuklaştırıcı müstahzarlar, plastifiyan bileşikler; oksidasyonu önleyici müstahzarlar	689.993	598.744	-13,2
3920	Plastikten diğer levha, plaka, şerit, film, folye; gözeneksiz, takviye edilmemiş, mesnetsiz	202.467	584.987	188,9
1512	Ayçiçeği tohumu, aspir veya pamuk tohumu yağları ve bunların fraksiyonları	832.847	579.470	-30,4

3.3.4. Türkiye'nin Bahreyn'den İthalatı-Ürün Detayı-Yıllık Rakamlar (2020 -2021)

Türkiye'nin Bahreyn'den ithalatında ilk 15 ürün Tablo 12'de 2021 yılı ve 2020 yılı karşılaştırılarak verilmiştir. 2021 yılında 2020 yılına göre Türkiye'nin Bahreyn'den ithalatı %102,6 oranında artmıştır. İlk sıradaki "işlenmemiş alüminyum" ithalatı 2021 yılında %79,8 artmış ve Bahreyn'den açık ara en çok ithal ettiğimiz ürün olmuştur; ülkeden toplam ithalatımızın yaklaşık %74,2'sini oluşturmuştur. İkinci sıradaki "alüminyum saclar, levhalar, şeritler"de %354,9 ithalat artışı vardır. "Saf amonyak veya amonyağın sulu çözeltileri" 2020 yılında hiç ithal edilmemişken 2021 yılında 20 milyon dolar civarındaki ithalat değeriyle üçüncü en çok ithal ettiğimiz ürün haline gelmiştir. "Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar" %116,3 ithalat artışıyla dördüncü sıradadır. "Cam lifleri (cam yünü dahil) ve bunlardan eşya" %845,4 ihracat artışıyla beşinci sıradadır. "Hava taşıtlarının aksam ve parçaları" ithalatı %61,7 artmış olup altıncı sıradadır. "Suni korundum, alüminyum oksit ve alüminyum hidroksit" %76,1 artışla yedinci sıraya yükselmiştir. Sekizinci sıradaki "plastikten diğer

levha, plaka, şerit, film, folye” ithalatında %3,8 ithalat artışı gözlemlenmektedir. “Sıvı kristalli tertibat, lazerler, diğer optik cihaz ve aletler” 2020 yılında hiç ithal edilmemişken 2021 yılında yaklaşık 1,5 milyon dolar ithalat değeriyle dokuzuncu sırada yer almıştır. “Turbojetler, turbopropellerler ve diğer gaz türbinleri” ithalatı %24,2 düşüş göstererek dokuzuncu sırada yer almıştır. Diğer kalemlerdeki ithalatımız düşük seviyelerdedir.

2021 yılında bir önceki yıla göre yaşanan %102,6’lık ithalat artışı “işlenmemiş alüminyum”, “alüminyum saclar, levhalar, şeritler”, “saf amonyak veya amonyağın sulu çözeltileri”, “cam lifleri (cam yünü dahil) ve bunlardan eşya (iplik, dokunmuş mensucat gibi)” ve “petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar” ithalatındaki yüksek artışlardan kaynaklanmıştır; 2021 yılında Bahreyn’den ithalatımız yaklaşık 182,6 milyon dolar artarken bu beş kalemdaki toplam ithalat 181 milyon dolar artmıştır. Ayrıca, “hava taşıtlarının aksam ve parçaları”, “suni korundum, alüminyum oksit ve alüminyum hidroksit”, “sıvı kristalli tertibat, lazerler, diğer optik cihaz ve aletler”, “borular, kazanlar, tanklar, depolar ve benzeri diğer kaplar için musluklar, valfler (vanalar) vb.”, “hava veya vakum pompaları, hava veya diğer gaz kompresörleri, fanlar”, “alüminyum döküntü ve hurdaları”, “kadınlar ve kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, elbise, etek, pantolon etek, vb.”, ithalatı yüksek değerlerde artmıştır.

2021 yılında bir önceki yıla göre ithalatı en çok düşen ürünler ise sırasıyla “diğer deniz taşıtları”, “pamuk ipliği (ağırlık itibariyle pamuk oranı >=%85)”, “turbojetler, turbopropellerler ve diğer gaz türbinleri”, “metal dökümhaneleri için dereceler; döküm plakaları; döküm modelleri; metaller, karbürler”, “florürler, florslikatlar, floraluminatlar ve diğer kompleks flor tuzları”, “diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları”, “pamuklu mensucat (ağırlık itibariyle % 85 veya daha fazla pamuk içeren)”, “süt, krema (konsantre edilmiş, ilave şeker veya diğer tatlandırıcı madde içerenler)”, “mensucat, kağıt, deri vb. için apre veya finisaj müstahzarları” olmuştur.

Tablo 12: Türkiye’nin Bahreyn’den İthalatında ilk 15 ürün (2020 -2021)

Ş		2020	2021	
Ürün Kodu	GTİP Dörtlü Adı	İTHALAT	İTHALAT	Değişim (%)
7601	İşlenmemiş alüminyum	148.822.445	267.621.890	79,8
7606	Alüminyum saclar, levhalar, şeritler (kalınlığı 0,2 mm. yi geçenler)	7.423.250	33.771.923	354,9
2814	Saf amonyak veya amonyağın sulu çözeltileri		19.950.299	
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	5.749.545	12.437.195	116,3
7019	Cam lifleri (cam yünü dahil) ve bunlardan eşya (iplik, dokunmuş mensucat gibi)	1.095.424	10.355.665	845,4
8803	88.01 ve 88.02 pozisyonlarındaki hava taşıtlarının aksam ve parçaları	3.216.022	5.201.639	61,7
2818	Suni korundum, alüminyum oksit ve alüminyum hidroksit	2.605.100	4.586.710	76,1
3920	Plastikten diğer levha, plaka, şerit, film, folye (gözeneksiz)	1.581.431	1.641.558	3,8
9013	Sıvı kristalli tertibat, lazerler, diğer optik cihaz ve aletler		1.491.778	

8411	Turbojetler, turbopropellerler ve diğer gaz türbinleri	1.433.542	1.087.183	-24,2
8481	Borular, kazanlar, tanklar, depolar ve benzeri diğer kaplar için musluklar, valfler (vanalar) vb.	716	585.983	81741,2
7602	Alüminyum döküntü ve hurdaları	297.144	437.200	47,1
8414	Hava veya vakum pompaları, hava veya diğer gaz kompresörleri, fanlar		223.352	
2826	Florürler, florslikatlar, floraluminatlar ve diğer kompleks flor tuzları	402.799	220.897	-45,2
6204	Kadınlar ve kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, elbise, etek, pantolon etek, vb.		134.530	

Kaynak: Ticaret Bakanlığı (birim: cari ABD Doları)

3.3.5. Türkiye'nin Bahreyn'den İthalatı-Ürün Detayı-Aylık Rakamlar (2021 Ocak-Mayıs - 2022 Ocak-Mayıs)

Türkiye'nin Bahreyn'den ithalatında ilk 15 ürün Tablo 12'de 2022 yılının Ocak-Mayıs dönemi ve 2021 yılının Ocak-Mayıs dönemi karşılaştırılarak verilmiştir. 2022 yılının ilk beş ayında 2021 yılının ilk beş ayına göre Türkiye'nin Bahreyn'den ithalatı %229,3 oranında artmıştır. İlk sıradaki "işlenmemiş alüminyum" ithalatında %194,2 artış vardır; Bahreyn'den toplam ithalatımızın yaklaşık %65,1'ini oluşturmuştur. İkinci sıradaki "susuz (saf) amonyak veya amonyak sulu çözeltileri" geçen yıl Ocak-Mayıs döneminde hiç ithal edilmemişken bu yıl ilk 5 ayda 69,6 milyon dolar civarında ithal edilerek ikinci sıraya yerleşmiştir. "Alüminyum saclar, levhalar, şeritler" %28,3 ithalat artışı ile üçüncü sırada yer almıştır. Bu üç ürün Bahreyn'den 2022 Ocak-Mayıs dönemindeki toplam ithalatımızın %93,5'ini oluşturmuştur. Cam lifleri (cam yünü dahil) ve bunlardan eşya" ithalatı %97,9 oranında artmış ve dördüncü sıraya yükselmiştir. "Suni korundum, alüminyum oksit ve alüminyum hidroksit" %273,3 ithalat artışıyla beşinci sırada yer almıştır. "Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar" %5 ithalat artışıyla altıncı sıradadır. Yedinci sıradaki "Plastikten diğer levha, plaka, şerit, film, folye" ithalatında %15,6 artış gözlemlenmektedir. "Hava taşıtlarının aksam ve parçaları" geçen yıl ilk 5 ayda hiç ithal edilmezken bu yıl 433 milyon dolar civarında ithalat rakamıyla sekizinci sıradadır. "Florürler, florslikatlar, floraluminatlar ve diğer kompleks flor tuzları" geçen yıl ilk 5 ayda çok düşük değerlerde ithal edilirken bu yıl 407,5 bin dolar civarında ithal edilerek dokuzuncu sırada yer almıştır. "Alüminyum döküntü ve hurdaları" ithalatı bu yılın ilk 5 ayında geçen yılın aynı dönemine göre ithalatını neredeyse üç katına çıkararak onuncu sıraya yükselmiştir. Diğer kalemlerdeki ithalatımız çok düşük seviyelerdedir.

2022 yılının Ocak-Mayıs aylarında bir önceki yılın aynı dönemine göre ithalatı düşen ürünler çok az sayıdadır; sadece "lazerler ve diğer optik alet ve cihazlar" ithalatındaki 1,5 milyon dolar civarındaki azalış dikkat çekmektedir. Onun dışında ithalatı düşen kalemler zaten ithalattaki payı zaten çok az olan birkaç üründür.

Tablo 12: Türkiye'nin Bahreyn'den İthalatında ilk 15 ürün (2021 Ocak-Mayıs - 2022 Ocak-Mayıs)

Ş		2021 Ocak-Mayıs	2022 Ocak-Mayıs	
Ürün Kodu	Gtip dörtlü adı	İTHALAT	İTHALAT	Değişim (%)
7601	İşlenmemiş alüminyum	66.817.059	196.597.143	194,2
2814	Susuz (saf) amonyak veya amonyakın sulu çözeltileri		69.631.420	
7606	Alüminyumdan saclar, levhalar, şeritler; kalınlık > 0.2 mm	12.762.354	16.376.649	28,3
7019	Cam lifleri (cam yünü dahil) ve bunlardan eşya (iplik, fitil, dokunmuş mensucat gibi)	3.213.968	6.361.768	97,9
2818	Suni korendon (korundum), alüminyum oksit ve alüminyum hidroksit	1.559.848	5.822.479	273,3
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar ve petrol veya bitümenli yağ oranı >=%	4.502.449	4.726.498	5,0
3920	Plastikten diğer levha, plaka, şerit, film, folye; gözeneksiz, takviye edilmemiş, mesnetsiz	880.668	1.018.229	15,6
8807	88.01, 88.02 veya 88.06 pozisyonlarındaki hava taşıtlarının aksam ve parçaları		432.952	
2826	Florürler, florslikatlar, floralüminatlar ve diğer kompleks flor tuzları	147.083	407.586	177,1
7602	Alüminyum döküntü ve hurdaları	106.854	301.552	182,2
8419	Isı değişikliği yoluyla maddelerin işlenmesi için makinalar ve tesis veya laboratuvar cihazları, ele		95.930	
7608	Alüminyumdan ince ve kalın borular		58.924	
7616	Alüminyumdan diğer mamuller	40.773	50.352	23,5
1510	Zeytinden elde edilen diğer sıvı yağlar ve bunların fraksiyonları		35.948	
6204	Kadınlar ve kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, elbise, etek, pantolon, tulum ve şort	86.644	21.669	-75,0

Kaynak: Ticaret Bakanlığı (birim: cari ABD Doları)

4. Fuarlar

Ticaret Bakanlığınca, 2019 yılında Bahreyn'de düzenlenen 5 fuar bireysel katılımı desteklenen Fuarlar listesine alınmıştır. 2020 yılında bireysel katılımı desteklenecek fuarların da olması planlanmaktaydı; ancak korona virüs salgını sebebiyle Bahreyn'deki fuarlar 2020 yılında ve 2021 yılı ilk üç çeyreğinde iptal edilmiştir. Diğer taraftan, 2021 yılının son çeyreğinden itibaren fuarlar gerçekleştirilmeye başlamıştır. Ülkenin önemli tüketici ürünleri ve perakende satış fuarı Sonbahar Fuarı (Autumn Fair) Aralık 2021'de yapılmıştır; 2 Türk firması katılmıştır. Mücevherat alanında sadece ülkenin değil Bölge'nin önemli fuarlarından "Jewellery Arabia" Kasım 2021'de yapılmıştır. Fuara 14 Türk firması katılmıştır. İnşaat malzeme makinaları alanında "Gulf Construction Expo", mobilya ve iç dekorasyon alanında "Interiors Expo" ülkenin en büyük ve önemli fuarları arasındadır ve 22-24 Mart 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Söz konusu iki fuara Türkiye'den katılım olmamıştır.

Bahreyn'deki fuarlara katılmak isteyen firmalarımız kayıtlı oldukları İhracatçı Birlikleri aracılığıyla bireysel katılım desteği için Ticaret Bakanlığına başvurabilir. Bahreyn küçük bir ülkedir ve ticari ilişkilerde yüz yüze görüşmeler önemlidir. Firmalarımızın fuarlara katılmaları faydalı olacaktır.

Ayrıca, hizmet sektörleri fuarlarından, “Trans Middle East Bahrain”, “Meet ICT Conference and BITEK Bahrain International Technology Exhibition”, “IR 4.0 ME Expo & Summit” ve “Türk Üniversiteleri Eğitim Fuarı” Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı tarafından Desteklenen Bireysel Organizasyonlar listesine alınmıştır.

Katılmak istenen fuarların tarihlerinde değişiklik olma ihtimaline karşı firmalarımızın durumu takip ediyor olmaları tavsiye edilir.

Tablo 6: 2019 Yılında Bireysel Katılımın Desteklendiği Fuarlar

FUAR	BAŞLANGIÇ	BİTİŞ	KONU
BAHRAIN INTERNATIONAL GARDENING SHOW - BIGS	20.02.2019	24.02.2019	ÇİÇEKÇİLİK/PEYZAJ
BIDEC 2019	28.10.2019	30.10.2019	SAVUNMA SANAYİ
JEWELLERY ARABIA BAHRAIN	19.11.2019	23.11.2019	MÜCEVHERAT
ARABAL	19.11.2019	21.11.2019	ALÜMİNYUM
CHOCOLATE AND COFFEE EXPO 2019	4.12.2019	7.12.2019	KAHVE VE ÇİKOLATA

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

Bahreyn'deki fuarların listesine aşağıdaki bağlantılardan ulaşılabilir (olası iptaller için dikkatli olunması, Ticaret Müşavirliğimize danışılması tavsiye olunur):

<https://portal.btea.bh/>

<https://10times.com/bahrain/tradeshows>

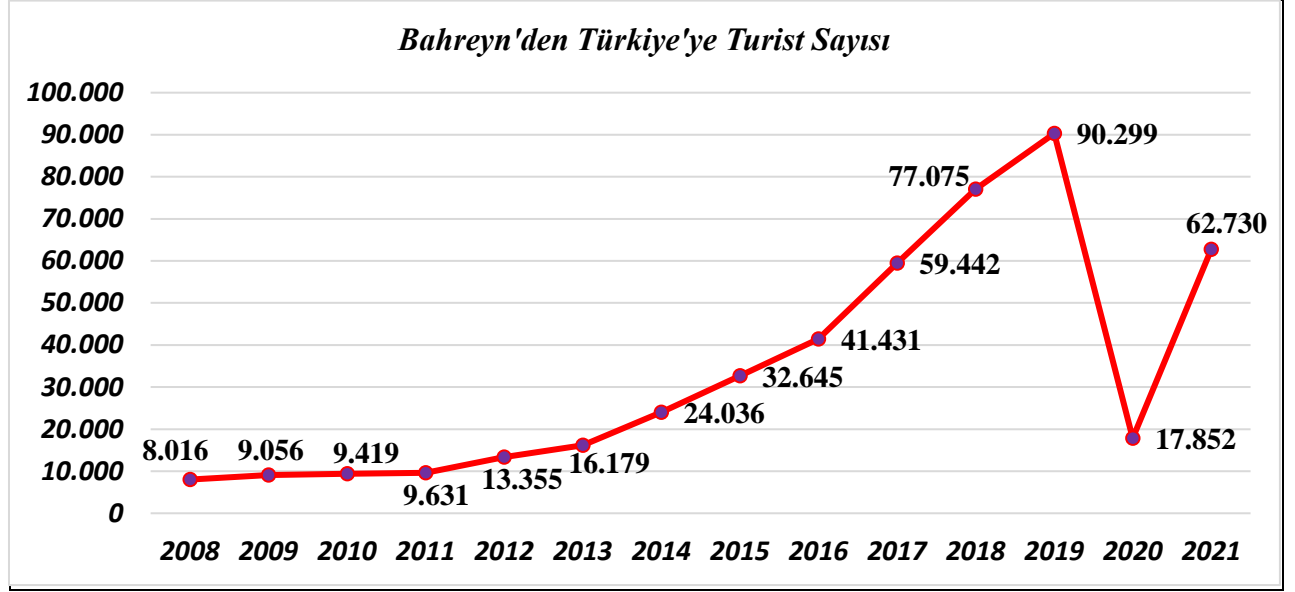
5. Turizm

Bahreyn'den ülkemize gelen turist sayısında özellikle 2012 yılından bu yana yaşanan keskin artış dikkat çekmektedir. 2017 yılında ziyaretçi sayısı 59,4 bin olup, 2018 yılında 77 bini aşmıştır. 2019 yılında ise Türkiye'ye gelen Bahreyn'li turist sayısı 2018 yılına göre %17,2 oranında yükseliş göstererek 90,3 bine ulaşmıştır. 2020 yılında korona virüs salgını sebebiyle Türkiye'ye giden Bahreyn'li turist sayısı çok azalmıştır; 17.852 kişide kalmıştır. Bu durum turist sayısında 2020 yılında %80,2 düşüşe işaret etmektedir. 2021 yılında ise 62.730 kişi Türkiye'ye gitmiştir. Turist sayısı 2021 yılında bir önceki yıla göre %251,4 oranında artarken 2019 yılına göre %30,5 oranında düşüş göstermiştir. 2022 yılının Ocak-Mayıs döneminde 34.257 Bahreyn'li Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu rakam geçen yıl Ocak-Mayıs döneminde sadece 2533 idi. Diğer taraftan 2022 Ocak-Mayıs dönemi turist sayısı korona salgını öncesinde 2019 Ocak-Mayıs dönemindeki 34.527 olan turist sayısına çok yaklaşmıştır.

Yıllar	Bahreyn'den Türkiye'ye Gelen Ziyaretçi Sayısı
2008	8.016
2009	9.056
2010	9.419
2011	9.631
2012	13.355
2013	16.179
2014	24.036

2015	32.645
2016	41.431
2017	59.442
2018	77.075
2019	90.299
2020	17.852
2021	62.730
2022 Ocak-Mayıs	34.257

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı

6. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Bahreyn vatandaşları arasında Türkiye algısının iyi olduğu gözlemlenmektedir. Bahreyn'li iş insanları Türkiye'yi sevmekte ve iş yapmak istemektedir. Türkiye'ye giden Bahreyn'li turist sayısı son yıllarda (korona salgınına kadar) çok yüksek oranda artmıştır. Bu, ticareti de olumlu etkilemektedir. Türk dizileri ülkede çok sevilmektedir. Türk ürünleri, Bahreyn'de özellikle gıda, giyim ve mobilya gibi alanlarda ilgi görmektedir ve beğenilmektedir. Ülkede 10'dan fazla Türk restoranı vardır ve korona salgını öncesinde çok ilgi görmektedir. Bahreyn'de salgının kontrol altına alınmasıyla restoranlar da açılmıştır ve Türk restoranları da eskiden gördükleri ilgiyi yakalamışlardır. Çok sayıda Türk giyim markası franchise vermiş olup büyük alış-veriş merkezlerinde yer almaktadır.

Türkiye özellikle katma değeri daha yüksek, teknolojik ürünlerde üç dört yıl öncesine kadar Bahreyn piyasasında hiç yokken son yıllarda piyasaya girmeye başlamıştır. Daha önceki dönemlerde ihraç edilmeyen klimalar, makinalar, ilaç, otomotiv ürünleri gibi katma değeri daha yüksek ürünlerde de Türkiye son üç-dört yılda ihracat yapmaya başlamıştır.

Bahreyn'in ticaret rejimi liberal, gümrük vergileri düşüktür. Firmalarımızdan ülkenin bürokrasisi, gümrük işlemleri vs. hakkında şikâyet gelmemektedir.

Ülkenin Türkiye için arz ettiği potansiyel mevcut durumun çok üstünde; Türkiye'nin ülkeye ihracatı potansiyelinin çok altındadır. Bahreyn'in en çok ithal ettiği pek çok üründe Türkiye yüksek rekabet gücüne sahip olduğu halde ihracatı düşük miktarlardadır. Ticari ilişkilerin gelişmesi için heyetlere ve fuarlara katılımın önemli olduğu düşünülmektedir.

2019 yılının son çeyreğinde Ticaret Müşavirliğimizce iki önemli heyet organizasyonu yapılmıştı. Bunlardan ilki 2-4 Ekim 2019 tarihleri arasında Fırat Kalkınma Ajansı organizasyonu ile gerçekleştirdiğimiz Bahreyn İş Adamları Derneği heyetinin Malatya-Elâzığ ziyareti ve kapsamında düzenlenen iş görüşmeleridir. İkinci önemli etkinlik ise 2-5 Kasım 2019 tarihleri arasında Türkiye İhracatçılar Meclisi organizasyonu ile Türkiye'den Bahreyn'e düzenlenen ticaret heyetidir. Her iki heyet de çok güzel ve verimli geçmiştir. Bahreyn piyasasıyla ilgilenen firmalarımızın bu tür heyetlere katılması önerilmektedir.

Korona virüs krizi döneminde Ticaret Bakanlığımız ve Müşavirliğimizce sanal toplantılara ve iş görüşmelerine ağırlık verilmiştir. Ticaret Bakanlığının desteğiyle Türkiye İhracatçılar Meclisi, çeşitli İhracatçı Birlikleri, ayrıca DEİK ve Kalkınma Ajansları sanal ticaret heyetleri düzenlemiştir. Bu kapsamda Körfez ülkelerine yönelik olarak İDDMİB (İstanbul Demir ve Demir Dışı Metaller İhracatçıları Birliği) tarafından 23-25 Haziran 2020 tarihleri arasında "Demir ve Demir Dışı Metaller Ticaret Heyeti" ve İMİB (İstanbul Mineral İhracatçıları Birliği) tarafından 14-24 Eylül 2020 tarihleri arasında "Doğal Taş Sektörü Ticaret Heyeti" düzenlenmiştir. Ege İhracatçı Birlikleri 15 Şubat - 18 Şubat 2021 tarihleri arasında; 5 Körfez ülkesine (Katar, Bahreyn, BAE, Kuveyt, Umman) yönelik olarak "Doğal Taş Sanal Ticaret Heyeti" düzenlemiştir. Söz konusu heyetlere katılan Türk firmaları sanal heyetlerin ihracatlarını artırmada olumlu etkisinin olduğunu belirtmişlerdir.

24 Haziran 2020'de DEİK Türkiye-Bahreyn İş Konseyi organizasyonu ile, DEİK Türkiye Bahreyn İş Konseyi-Bahreyn Sanayi ve Ticaret Odası Sanal Heyeti ve beraberinde iş görüşmeleri düzenlenmiştir. 16 Mart 2021 tarihinde DEİK / Ortadoğu ve Körfez İş Konseyleri ve Bahreyn İş Adamları Derneği tarafından "Türkiye-Bahreyn İş Görüşmeleri Serisi 2021/1. Toplantısı-Gıda ve Sağlık Buluşması" gerçekleştirilmiştir. Her iki heyet kapsamındaki toplantı ve iş görüşmeleri gayet verimli geçmiştir.

Son dönemde fiziki heyetlerin de düzenlenmesine tekrar başlanmıştır. 7-14 Ekim 2021 tarihleri arasında Bahreyn İş Adamları Derneği (Bahrain Businessmen's Association-BBMA) üyeleri ve diğer Bahreyn firmalarından oluşan bir heyet, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın davetiyle Samsun, Amasya, Çorum illerimizi ve sonrasında DEİK'in davetiyle İstanbul'u ziyaret etmiş; iş görüşmeleri yapmıştır. Görüşmeler çok olumlu geçmiştir.

Bahreyn İş Adamları Derneği, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı ve Fırat Kalkınma Ajansı'nın organizasyonu ile 7 Aralık 2021 tarihinde bir sanal ticaret heyeti organize edilmiştir. Söz konusu heyet bir anlamda daha önce Bahreyn İş Adamları Derneği'nin bu bölgelerimizi ziyaret ettiği ticaret heyetlerinin bir devamı ve takibi niteliğinde olmuş, ilişkileri pekiştirmek yönünde fayda sağlamıştır.

31 Mart 2022 tarihinde Türkiye-Bahreyn Karma Ekonomik Komisyon toplantıları gerçekleştirilmiştir. Toplantılar çok olumlu ve verimli geçmiştir. Karma Ekonomik Komisyon ticaretten turizme, sağlığa, müteahhitlik hizmetlerine, eğitime kadar pek çok konuda iş birliği için önemli bir çerçeve oluşturmaktadır. Toplantılar sırasında DEİK Türkiye Bahreyn İş Konseyi'nin ve Bahreyn tarafından da Bahreyn Ticaret ve Sanayi Odası ile Bahreyn Ekonomik Kalkınma Kurulu'nun (Economic Development Board) katılımıyla Türk ve Bahreyn'li iş insanları arasında yuvarlak masa toplantıları gerçekleştirilmiştir. Toplantının iki ülke iş insanları arasındaki iş birliğinin geliştirmesi açısından olumlu sonuçlar vereceği düşünülmektedir.

EK: Bahreyn'in En Çok İthalat Yaptığı Ülkelerden

ABD ve Çin Karşısında Türkiye'nin Durumu

Bahreyn'in ithalatında Çin ve ABD önemli paya sahiptir. Bu ekte aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

- Bahreyn coğrafi olarak bu kadar uzaktaki ülkelerden ne almaktadır?
- Bu ürünlerde Türkiye'nin piyasadaki durumu nedir?
- Hangi ürünlerde Türkiye'nin, ABD veya Çin'in yerine tedarikçi olarak geçme potansiyeli vardır?

Tablo E1'de Bahreyn'in Çin'den 2021 yılında en çok ithal ettiği ilk 40 ürün ve Türkiye'nin bu ürünlerde Bahreyn piyasasındaki durumu yer almaktadır.

Bahreyn'in Çin'den en çok ithal ettiği ilk 15 üründen (kablosuz telefonlar, kok, portatif bilgi işlem makineleri, silisyum, ses, görüntü/diğer bilgileri almak, çevirmek, vs için makineler, gaz, petrol sondajında ve üretiminde kullanılan borular, petrol koku, klima cihazlarının aksam ve parçaları, klima cihazları, diğer nümerik bilgi işlem birimleri, magnezyum, telefon aksam ve parçaları, soğutma/ısıtma çevrimli klimalar, özel arabalar, kıvılcım ateşlemeli 1501-3000 cm³ arası, otomobil dış lastiği) dördü hariç diğerlerinde Türkiye'nin Bahreyn'e ihracatı sıfır veya sıfıra yakındır. İlk 15 üründe sadece özel arabalar, özel arabalar kıvılcım ateşlemeli 1501-3000 cm³ arası, magnezyum, otomobil dış lastiği ve klima cihazlarının aksam ve parçalarında Türkiye Bahreyn piyasasına ihracat yapmaktadır; ancak bu kalemlerde de yapılan ihracat Çin'in yaptığından çok altındadır. Çin'in son yıllarda artık ucuz iş gücüne dayalı katma değeri düşük ürünleri üreten ve fiyat rekabetiyle bu ürünlerini pazarlayan bir ülke olmaktan çıkmaya başladığını ve birçok ülkeye yüksek teknoloji ürünleri ihraç ettiğini görüyoruz. Bahreyn piyasasına da en çok sattığı ürünler de çoğunlukla yüksek teknolojili ürünlerdir.

Çin'in Bahreyn'e en çok sattığı ilk kırk ürün içinde otomotiv ve oto yedek parçada Türkiye önemli karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Otomotivde Türkiye büyük Avrupa markalarının üretim üssüdür ve dünya piyasalarında rekabet gücü yüksektir. Buna bağlı olarak gelişmiş ve dünya piyasalarında rekabet gücüne sahip bir oto yedek parça sektörü vardır. Özel arabalarda (kıvılcım ateşlemeli 1501-3000 cm³ arasında) Bahreyn piyasasına ihracatımız özellikle 2017'den bu yana çok hızlı artmaktadır. 2019 yılında bu sektörün Bahreyn'e ihracatı 4,6 milyona ulaşmıştı; ancak yine de hala Çin'in 13,1 milyon dolarlık ihracatının oldukça gerisindeydi. 2020 yılında ise Çin'in bu ürünlerdeki ihracatı 11 milyona gerilerken, Türkiye'nin ihracatı çok daha yüksek oranda gerileyerek 1,9 milyon dolarda kalmıştı. 2021 yılında Türkiye'den Bahreyn'e "özel arabalar kıvılcım ateşlemeli 1501-3000 cm³ arası" ihracatı 3,9 milyon dolara ulaşmıştır ancak yine de Çin'in 14,6 milyon dolarlık ihracatının çok altında kalmıştır. Yine Çin'in Bahreyn'e "motorlu taşıt; kıvılcım ateşlemeli (1000 cm³-1500 cm³)" ihracatı 2021 yılında 10,9 milyon dolarken Türkiye bu üründe Bahreyn'e hiç ihracat yapmamıştır. "Binek otomobilleri ve insan taşımaya mahsus motorlu diğer taşıtlar; benzinli, taşıma kapasitesi < 10 kişi, 1500 cm³ < silindir hacmi <= 3000 cm³"nde Çin'in Bahreyn'e ihracatı 10,6 milyon dolarken Türkiye'nin ihracatı 1,6 milyon dolardır.

Türk oto yedek parça sektörü de çok gelişmiş ve dünya çapında rekabet gücüne sahip olduğu halde henüz Bahreyn piyasasına girememiştir; piyasanın birçok kesiminde Çin hakimdir. Otomobil dış lastiğinde Türkiye'nin Bahreyn'e ihracatı sadece 186 bin dolardır; bu üründe Çin Türkiye'nin 71 katı ihracata sahiptir.

Yine Çin'in Bahreyn'e en çok ihraç ettiği ilk 15 üründen klimalarda ve klima aksam ve parçalarında Türkiye'nin dünya piyasalarında rekabet gücü vardır ve 2017-2018 yıllarında bu ürünlerde Türkiye Bahreyn'e önemli miktarlarda ihracat yapmıştır. Bunun en önemli sebebi iki Türk firması TAV ve GAMA'nın Bahreyn'de proje üstlenmeleri ve hem çeşitli inşaat malzemelerinde hem de birçok makinada Türkiye'den alım yapmasıydı. Ancak GAMA'nın işini tamamlaması, TAV'ın da tamamlamak üzere olması sebebiyle bu ürünlerde 2019 ve 2020 yıllarında ciddi ihracat düşüşleri yaşanmıştır. Yine ilk 15'teki ürünlerden gaz ve petrol boru hatlarında kullanılan borularda da Türkiye'nin rekabet gücü vardır ancak Bahreyn piyasasında varlık gösterememektedir.

Çin'in Bahreyn'e ihracatında 16. sırada yer alan "diğer elektrik lambaları, aydınlatma cihazları", 18. sırada yer alan "demir/çelikten diğer dikişsiz tüp, boru, içi boş profiller", 19. sıradaki televizyon alıcıları Türkiye'nin dünya piyasalarında rekabet gücüne sahip olduğu ürünlerdendir; ancak Bahreyn piyasasında varlık gösterememektedir.

Çin'in Bahreyn'e en çok ihraç ettiği 17. ürün olan "Ahşap iskeletli oturmaya mahsus içleri doldurulmuş, kaplanmış diğer mobilyalar"da Çin'in Bahreyn'e ihracatı 2019 yılında 10,3 milyon dolarken Türkiye'nin ihracatı 2,1 milyon dolardı. 2020 yılında ise bu üründe Çin 9,9 milyon dolar ihracat yaparken Türkiye'nin ihracatı 2,3 milyon dolar olmuştur. 2021 yılında Türkiye bu üründe ihracatını 3,2 milyon dolara çıkarırken Çin 12,7 milyon dolara çıkarmıştır. Benzer şekilde, Çin'in Bahreyn'e en çok ihraç ettiği 39. ürün ahşaptan diğer mobilyalarda Çin'in Bahreyn'e 2021 ihracatı 7 milyon dolarken Türkiye'nin ihracatı 1,5 milyon dolardır. Çin'in bu ürünlerde pazar payı epey daha fazla olmakla beraber, mobilya ürünleri ilk 40 üründe Türkiye'nin ihracatının Çin'in ihracatına en yakın seviyede olduğu ürünlerdendir. Mobilyada Türk ürünleri kalite ve tasarımıyla beğenilmekte ve Çin ürünlerinden daha yüksek fiyatlara alıcı bulmaktadır.

İlk 40 üründe Türkiye'nin ihracatının Çin'in ihracatına en yakın seviyede olduğu ürün ahşaptan diğer mobilyalarken, ikinci ürün ise elektrikli diğer fırınlar, ocaklar, pişirme sacları, kaynatma halkaları, ızgaralar ve kızartma cihazlarıdır; Çin'in bu üründe Bahreyn'e 2020 yılı ihracatı 6,7 milyon dolarken Türkiye'nin ihracatı 903 bin dolardır.

Horoz ve tavukların parçalanmış et ve sakatatı gibi Bahreyn'in ithalatında helal sertifikası aradığı bir üründe Çin'in ülkeye ihracatı 8 milyon dolarken Türkiye'nin ihracatının 404 bin dolarda kalması dikkat çekicidir.

Kadın/kız çocuk için elbise vb. ürünlerde de Çin'in Bahreyn'e ihracatı Türkiye'nin çok üzerindedir. Gerçi, Türk ürünleriyle Çin ürünleri giyim sektöründe farklı segmentlere hitap etmektedir; Çin giyim ürünleri geliri düşük kesimlere yönelik iken Türk ürünleri daha kalite ve tasarımıyla daha üst gelir segmentlerini hedeflemektedir.

Diğer taraftan, sıvı dielektrikli transformatörlerinde, süt ve krema, kefirde, sanayi veya laboratuvarlara mahsus elektrikli olmayan fırınlar ve ocaklarda, mermer, traverten ve su mermerinde, dokunmuş halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer kaplamalarında Çin piyasada varlık gösteremezken Türkiye kayda değer ihracata sahiptir.

Türk firmaları için Bahreyn henüz keşfedilmemiş bir pazardır. Türkiye Çin'in Bahreyn'e en çok ihraç ettiği ilk 40 ürünün büyük bir kısmında ciddi rekabet gücüne sahiptir. Firmalarımız coğrafi ve kültürel yakınlığın sağladığı avantajlardan faydalanarak ve kalite ve tasarımı ön plana çıkararak birçok üründe Çin'den pazar payı alma imkânına sahip olabilirler.

Tablo E1: Bahreyn'in Çin'den en çok ithal ettiği ilk 40 ürün ve Türkiye'nin Bahreyn'e ihracatı (2021)

HS Kodu	Ürün Adı	Çin'den İthalat	Türkiye'den İthalat
85171200	Hücreyel ağlar için veya diğer kablosuz ağlar için telefonlar	195.669.720	0
27082000	Taşkömürü katranından/diğer mineral katranlardan elde edilen zift koku	90.257.059	0
84713000	Portatif nümerik otomatik bilgi işlem makineleri; ağırlık<10 kg	69.851.656	74
28046900	Silisyum (ağırlık itibariyle < % 99, 99 silisyum içerenler)	43.385.829	0
85176290	Ses, görüntü/diğer bilgileri almaya, çevirmeye, vermeye/yeniden oluşturmak için makina	40.470.933	19.944
73042900	Gaz/petrol sondajında, mahfaza/üretiminde kullanılan diğer borular	39.205.388	0
27131100	Petrol koku (kalsine edilmemiş)	30.490.865	0
84159000	Klima cihazlarının aksam-parçaları	29.119.001	154.900
84151010	Klima cihazları (self-contained veya split sistem]; pencere, duvar, tavan veya zemine sabitlenecek tipler	28.176.829	0
84715000	Diğer nümerik bilgi işlem birimleri	26.771.253	0
81041100	Magnezyum: işlenmemiş; magnezyum=>%99, 8	20.390.276	1.193.526
85177000	Telefon cihazları, ses, görüntü veya diğer bilgileri almaya veya vermeye mahsus diğer cihazlar için aksam ve parçalar	18.966.791	0
84158190	Bir soğutucu ünite ve soğutma/ısıtma çevrimli klimalar	17.156.327	0
87032311	Özel Arabalar, kıvılcım ateşlemeli 1501-3000 cm3 arası	14.616.063	3.936.013
40111000	Otomobil dış lastiği; yeni, kauçuk	13.231.117	185.964
94054090	Diğer elektrik lambaları, aydınlatma cihazları	12.831.956	184.101
94016100	Ahşap iskeletli oturmaya mahsus içleri doldurulmuş, kaplanmış diğer mobilyalar	12.722.396	3.174.331
73049000	Demir/çelikten diğer dikişsiz tüp, boru, içi boş profiller	12.246.335	99
85287290	Televizyon alıcıları; diğerleri, renkli olanlar	11.721.863	1.066
28046100	Silisyum; ağırlık itibariyle silisyum oranı >= % 99.99	11.269.417	0
87032211	Motorlu taşıt; kıvılcım ateşlemeli (1000 cm3-1500 cm3)	10.943.595	0
73041900	Gaz/petrol boru hatlarında kullanılan diğer ince ve kalın boru	10.845.300	0
87032331	Binek otomobilleri ve insan taşımaya mahsus motorlu diğer taşıtlar; benzinli, taşıma kapasitesi < 10 kişi, 1500 cm3 < silindir hacmi <= 3000 cm3	10.584.267	1.656.013
73051100	Demir/çelikten gaz/petrol boru hatlarında kullanılan ince-kalın borular	9.700.468	0
95045000	Video oyun konsolları ve makineleri	9.619.605	1.171
95030090	Diğer oyuncaklar, küçültülmüş modeller, bulmacalar	9.236.243	53.592
39041000	Poli(vinil klorür) (diğer herhangi bir maddeyle karıştırılmamış) (PVC) (ilk şekillerde)	9.092.176	0

73045900	Diğer alaşımli çelikten kesiti daire şeklinde diğer borular; dikişsiz	8.448.951	0
85437032	Kendine has fonksiyonlu elektrikli diğer makine ve cihazlar (nargile makinası)	8.223.158	0
84818090	Diğer vana ve musluklar	7.977.280	545.458
02071400	Horoz ve tavukların parçalanmış et ve sakatları (dondurulmuş)	7.975.882	404.458
85183090	Kulaklıklar, kombine halde mikrofon ve kulaklıklar	7.886.568	66
84281000	Asansörler, skipli yük kaldırıcıları	7.707.571	396.091
81110000	Manganez ve manganezden mamuller (döküntü ve hurdalar dahil)	7.579.911	0
87032231	Jipler; kıvılcım ateşlemeli (1001-1500 cm ³)	7.281.371	0
44123300	Kontrplaklar; en az bir dış yüzü kızılâğaç, dişbudak, kayın	7.225.955	0
62044900	Kadın/kız çocuk için elbise; dokunabilir diğer maddelerden (örülmemiş veya kroşe olmayan)	7.222.651	569.727
84733000	84.71 Pozisyonundaki makinalara ait aksam, parça ve aksesuar	7.112.675	264
94036090	Ahşaptan diğer mobilyalar	7.029.169	1.563.752
85166000	Elektrikli diğer fırınlar, ocaklar, pişirme sacları, kaynatma halkaları, ızgaralar ve kızartma cihazları	6.739.497	902.685

Kaynak: Bahrain Open Data Portal

Tablo E2’de Bahreyn’in ABD’den 2021 yılında en çok ithal ettiği ilk 40 ürün ve Türkiye’nin bu ürünlerdeki ihracatı yer almaktadır.

Bahreyn’in ABD’nden en çok ithal ettiği ilk on üründen (hava taşıtlarının motor aksam-parçaları, jip; kıvılcım ateşlemeli (3000 cm³ üzeri), sıvılar için santrifüj pompalar, tereyağı, tedavide veya korunmada kullanılmak üzere ilaçlar, jip; kıvılcım ateşlemeli (1501-3000 cm³ arası), laboratuvarlarda, teşhiste kullanılan karma reaktifler, turbojetler, tedavide veya korunmada kullanılmak üzere karışık olan veya karışık olmayan diğer ilaçlar, özel arabalar, kıvılcım ateşlemeli 3000 cm³ üzeri) üçü hariç (“Jip; kıvılcım ateşlemeli (1501-3000cm³ arası)”, “tedavide veya korunmada kullanılmak üzere ilaçlar” ve “tedavide veya korunmada kullanılmak üzere karışık olan veya karışık olmayan diğer ilaçlar; dozlandırılmış, ambalajlanmış”) Türkiye’nin ihracatı sıfırı veya sıfıra yakındır. Bu üç üründen jiplerde Türkiye’nin Bahreyn piyasasında pazar payı ABD’ninkine kıyasla düşükken ilaçlarda özellikle son üç yılda yaşanan artışlarla Türk ürünleri piyasada yer edinmeye başlamıştır. ABD’nin ilk 40’da yer alan iki ilaç türündeki toplam ihracatı 2021 yılında 34,1 milyon dolarken, Türkiye’nin bu kalemlerdeki toplam ihracatı 2,5 milyon dolar civarında gerçekleşmiştir.

Hava taşıtlarının motor aksam-parçaları ile uçak ve helikopterlerin aksam ve parçalarında Türkiye’nin dünya piyasalarında rekabet gücü vardır; ancak Bahreyn’de piyasa payı çok düşüktür. “Özel arabalar, kıvılcım ateşlemeli 3000 cm³ üstü” Türkiye’nin dünya piyasalarında rekabet gücü çok yüksek olan bir ürün olmasına rağmen piyasada ABD hakimdir. Türkiye bir diğer taşıt türü olan “jip; kıvılcım ateşlemeli (1501-3000cm³ arası)”nda 1,7 milyon dolar ihracatıyla yer edinmeye başlamıştır ancak ABD’nin bu türündeki ihracatı 17,5 milyon dolar ile oldukça daha yüksek bir seviyededir.

Türkiye oto yedek parça sektörü dünya piyasalarında önemli rekabet gücüne sahip olmasına rağmen Bahreyn piyasasına yeni yeni girmektedir. ABD'nin Bahreyn'e en çok ihraç ettiği 18. ürün olan "87.01 ila 87.05 Pozisyonlarında yer alan motorlu kara taşıtları karoserilerinin diğer aksam-parçaları"nda Türkiye'nin 2021 yılı ihracatı 1,2 milyon dolarken ABD'nin ihracatı 6,3 milyon dolardır.

Çeşitli makinalarda, pompalar, musluklar, vanalar, muslukçu eşyaları, demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde ürünleri gibi çeşitli inşaat malzemelerinde Türkiye dünya piyasalarında rekabet gücüne sahip olmakla beraber Bahreyn piyasasında payı ABD'ninkinin çok altındadır. TAV ve GAMA projelerini sürdürürken inşaat malzemelerinde ve çeşitli makinalarda Türkiye ihracatını yüksek oranlarda artırmışken, söz konu firmalarımızın işlerini bitirme aşamalarına gelmeleriyle alımları çok azalmıştır. Türk firmalarının Bahreyn'de yeni projeler almaları inşaat malzemeleri ve makina ihracatımızı da çok olumlu etkileyecektir.

Tereyağı, badem, büyükbaş hayvan etleri, süt, krema gibi Türkiye'nin hem rekabet gücüne hem de coğrafi yakınlık avantajına sahip olduğu ürünlerde bile hemen hemen hiç ihracat yapmamış olması, horoz ve tavukların parçalanmış et ve sakatatı ile çeşni ve lezzet verici soslarda ise bir miktar ihracat yapmış olmakla beraber çok düşük pazar payına sahip olması, buna karşılık ABD'nin bu kalemlerdeki ihracatının önemli rakamlara ulaşması şaşırtıcıdır.

Tablo E2: Bahreyn'in ABD'den en çok ithal ettiği ilk 40 ürün ve Türkiye'nin ihracatı (2021)

HS Kodu	Ürün Adı	ABD'den İthalat	Türkiye'den İthalat
84091000	Hava taşıtlarının motor aksam-parçaları	59.088.593	36.368
87032431	Jip; kıvılcım ateşlemeli (3000cm3 üzeri)	42.177.060	0
84137000	Sıvılar için santrifüj pompalar	26.864.752	22.560
04051000	Tereyağı	25.081.003	18.759
30049090	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere karışık olan veya karışık olmayan diğer ilaçlar	22.318.482	1.588.605
87032331	Jip; kıvılcım ateşlemeli (1501-3000cm3 arası)	17.472.459	1.656.013
38220000	Laboratuvarlarda, teşhiste kullanılan karma reaktifler	15.950.835	49.788
84111200	Turbojetler (> 25 kn fakat <= 44 kn)	15.912.062	0
30049010	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere karışık olan veya karışık olmayan diğer ilaçlar; dozlandırılmış, ambalajlanmış	11.806.609	954.237
87032411	Özel Arabalar, kıvılcım ateşlemeli 3000 cm3 üzeri	11.426.939	0
84119900	Diğer gaz türbinlerinin aksam-parçaları	9.848.653	0
84818030	Gaz silindirleri için vanalar	9.274.414	556
84715000	Diğer nümerik bilgi işlem birimleri	9.237.901	0

85030000	Sadece veya esas itibariyle 85.01 ve 85.02 pozisyonlarındaki makinalarda kullanılmaya elverişli aksam ve parçalar	8.146.338	1.658
39041000	Polivinil klorür (başka maddeyle karıştırılmamış) (pvc)	8.096.847	0
88033000	Uçak ve helikopterlerin diğer aksam ve parçaları	7.873.875	3.025
85359000	Gerilimi > 1000 V olan, elektrik devrelerinin anahtarlanması/korunması veya devresine/devresinden bağlantı yapmaya mahsus diğer elektrik teçhizatı	6.610.491	1.145
87082990	87.01 ila 87.05 Pozisyonlarında yer alan motorlu kara taşıtları karoserilerinin diğer aksam-parçaları; 8708.29.10 alt pozisyonunda yer alanlar HARIÇ	6.266.371	1.158.078
84314390	Delme/sondaj makinelerinin aksam, parçaları	6.030.613	5.941
84549000	Tav ocakları, döküm potaları, külçe kalıpları aksam-parçaları	5.693.093	0
08021200	Badem (kabuksuz)	5.541.159	1.176
30021500	Dozlandırılmış veya perakende satışı uygun şekilde ambalajlanmış/hazırlanmış bağışıklık ürünleri	5.502.231	0
84818090	Diğer vana ve muslukçu eşyası	4.654.768	545.458
84798999	Bu fasılın başka pozisyonlarında belirtilmeyen veya yer almayan kendine özgü bir fonksiyonu olan makinalar ve mekanik cihazlar	4.423.117	37.033
84138190	Sıvılar için diğer pompalar	4.088.268	38.255
90262000	Sıvıların ve gazların basıncını ölçmeye veya kontrol etmeye mahsus alet ve cihazlar	3.978.836	1.272
84139100	Pompaların aksam-parçaları	3.928.024	290.797
84248900	Sıvı veya toz halindeki maddeleri püskürtmeye, dağıtmaya veya pülverize etmeye mahsus mekanik diğer cihazlar	3.924.797	22.994
87042110	Yüksek radyoaktif maddeleri taşımaya mahsus (EURATOM) dizel veya yarı dizel motorlu taşıtlar; brüt ağırlığı ≤ 5 ton	3.923.832	0
90189090	Tababetle ilgili diğer alet ve cihazlar	3.802.815	24.893
84149000	Hava, gaz pompası, kompresörü, vantilatör vb. aksamı, parçaları	3.655.105	27.384
02013000	Büyükbaş hayvanlarının kemiksiz etleri; taze veya soğutulmuş	3.613.248	0
38151900	Takviye katalizatörler; diğer	3.612.362	0
84099190	Kıvılcım ile ateşlemeli içten yanmalı pistonlu motorlar için aksam ve parçalar; hava taşıtı motorları için olanlar HARIÇ	3.590.471	31.477

02071400	Horoz ve tavukların parçalanmış et ve sakatları (dondurulmuş)	3.446.946	404.458
84818040	Pnömatik tekerlekler ve iç lastikler için valfler (sübaclar)	3.220.790	3.340
21039090	Çeşni ve lezzet verici karışımlar (soslar)	3.132.698	444.086
72085100	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde ürünleri; rulo halinde olmayan, sıcak haddelenmiş, kaplanmamış, en >= 600 mm, kalınlık > 10mm	3.090.011	50.310
87032212	Binek otomobilleri ve insan taşımaya mahsus motorlu diğer taşıtlar; benzinli, taşıma kapasitesi < 10 kişi, 1000 cm ³ < silindir hacmi <= 1500 cm ³	3.086.331	0
02023090	Büyükbaş hayvanlarının kemiksiz diğer etleri; dondurulmuş	3.080.265	0

Kaynak: Bahrain Open Data Portal